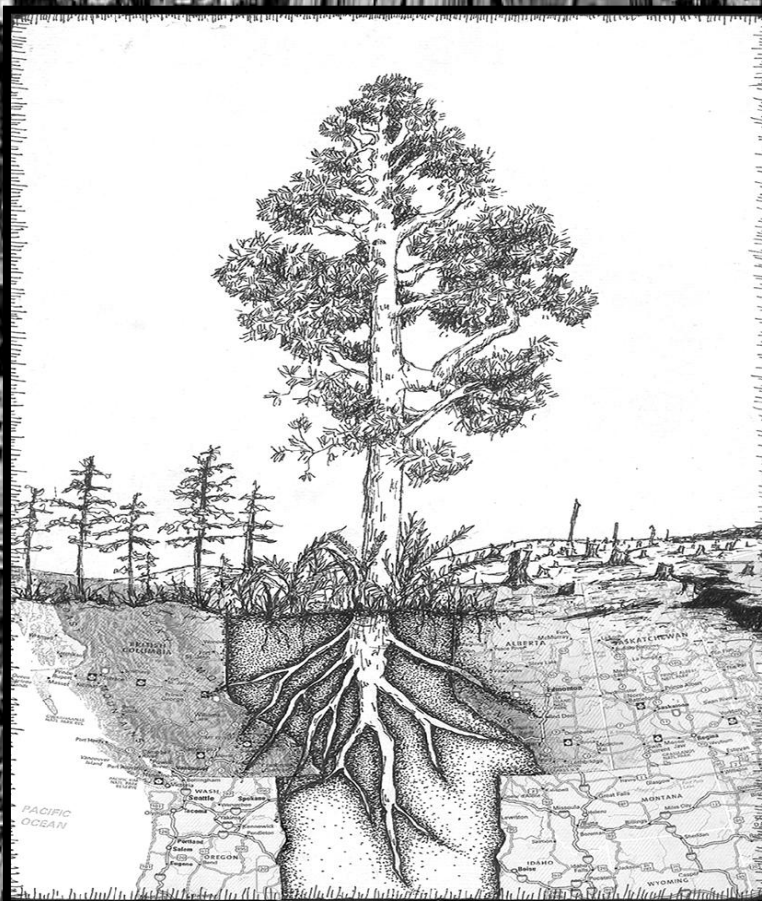

Το δόγμα του ατομικισμού

Το κείμενο αυτό είναι κάποιες σκέψεις πάνω στις διάφορες εκφάνσεις του «ατομικισμού» και ειδικότερα αυτού που αποκαλείται αναρχο-ατομικισμός, μηδενισμός ή εγωισμός. Η προσέγγιση του θέματος δεν προέρχεται από μια σοσιαλιστικού τύπου αντίληψη των πραγμάτων, όπως θα περίμενε κανείς, αλλά από την οπτική του αγώνα για ολική απελευθέρωση από τα δεσμά του πολιτισμού και κάθε εξουσίας.

ΣΥΜΠΡΑΞΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΡΧΙΑ

adamasto.squat.gr

Μέρος Α'

Τίποτα δεν είναι αυθυπόστατο.

Κάθε τι είναι αυτό που είναι με βάση τις σχέσεις του με όλα τα υπόλοιπα.

«Εθνογραφικές αναφορές μιλούν για «τον διαπροσωπικό εαυτό» (Ιθαγενείς Αμερικάνοι), ή για τον εαυτό σαν «γεωμετρικό τόπο κοινών κοινωνικών σχέσεων ή κοινών βιογραφιών» (Νησιά Καρολίνες), ή για πρόσωπα σαν «πολλαπλή και σύνθετη θέση των σχέσεων που τα παράγουν» (Υψίπεδα της Νέας Γουινέας). Μιλώντας γενικά για την αφρικάνικη έννοια «του ατόμου», ο Roger Bastide γράφει: «Δεν υπάρχει παρά μόνο στο βαθμό που είναι «έξω» και «διαφορετικό» από τον εαυτό του». Είναι ξεκάθαρο ότι σ' αυτές τις κοινωνίες ο εαυτός δεν είναι συνώνυμος με το οριοθετημένο, ενιαίο και αυτόνομο άτομο όπως το ξέρουμε – ειδικότερα όπως τον ξέρουμε, στην κοινωνική μας θεωρία αν όχι στη συγγενική μας πρακτική. Απεναντίας, το ατομικό πρόσωπο είναι ο γεωμετρικός τόπος πολλαπλών άλλων εαυτών με τους οποίους αυτός ή αυτή συνδέεται με σχέσεις αμοιβαίας υπόστασης – έστω κι αν, για τον ίδιο λόγο, κάθε προσωπικός εαυτός είναι περισσότερο ή λιγότερο σκορπισμένος μεταξύ άλλων.» (Η δυτική ψευδαίσθηση της ανθρώπινης φύσης, του Marshall Sahlins, εκδόσεις του εικοστού πρώτου, σελ.64-65)

Θα είχε ιδιαίτερη σημασία από την οπτική του αναρχικού απελευθερωτικού αγώνα η ενασχόληση με το ζήτημα του κατά πόσο προσφέρει κάτι η ιδεολογική περιχαράκωση μέσω της ανάδειξης δεκάδων συνθετικών λέξεων μπροστά ή πίσω από τη λέξη αναρχία. Προφανώς ο κάθε άνθρωπος έχει τη δική του ιδιαίτερη αντίληψη και τη δική του ιδιοσυγκρασία στις απόψεις, τόσο που ο καθένας θα μπορούσε να επινοήσει και από έναν «-ισμό» που να τον καλύπτει προσωπικά. Το ζήτημα όμως δεν είναι να παράγουμε ιδεολογίες αλλά να συμμετέχουμε σε έναν ανοιχτό διάλογο με απόψεις για το πώς μπορεί να επιτευχθεί η ολική απελευθέρωση, μια κατάσταση στην οποία δεν θα υπάρχει κράτος και δομημένη εξουσία κάθε είδους. Με την επινόηση και την πρόσθεση συνθετικών μπροστά ή πίσω από τη λέξη αναρχία αναπαράγονται διαχωρισμοί, εμποδίζεται ο διάλογος στο επίπεδο των ιδεών και η ουσία της αναρχίας τεμαχίζεται, ιδεολογικοποιείται και χρησιμοποιείται αποπροσανατολιστικά. Αν η αναρχία είναι μια ζωντανή και ελεύθερη κατάσταση δεν μπορεί να είναι και ιδεολογία, ούτε ένα κλειστό σύνολο απόψεων και κυρίως δεν μπορεί να είναι η προσπάθεια να επιτευχθεί κάτι πρωτόγνωρο που δεν έχει σχέση με την μακραιώνη πορεία της ζωής στη Γη, δηλαδή δεν μπορεί να είναι προϊόν εγκεφαλικής επινόησης αλλά να σχετίζεται με τους φυσικούς ρυθμούς εξέλιξης της ανθρώπινης ύπαρξης και της βιόσφαιρας σαν σύνολο.

Όλοι οι ιδεολογικοί «-ισμοί» χαρακτηρίζονται από στασιμότητα και μουχλιάζουν μέσα στα ίδια τα στεγανά που οι ίδιοι (σαν σύνολο απόψεων) δόμησαν. Τα θέσφατα, η απολυτότητα ή η συστηματοποίηση αντικατοπτρίζουν την έλλειψη ευελιξίας, το δογματισμό και τη μερικότητα των ιδεολογιών. Ο ατομικισμός και ο μηδενισμός ως κλειστές ιδεολογίες («-ισμοί») που είναι δεν μπορούν να ξεφύγουν από αυτά τα πλαίσια. Σαν έννοιες ο ατομικισμός και ο μηδενισμός χρησιμοποιήθηκαν και χρησιμοποιούνται από ένα σύνολο φιλοσόφων, πολιτικών,

κοινωνιολόγων και ιδιαίτερα η έννοια του ατομικισμού από θεωρητικούς της οικονομίας. Οπότε, δεν έχουμε να κάνουμε με κάποιες έννοιες που έχουν άμεση ή απόλυτη σχέση με την αναρχία αλλά με έννοιες που χρησιμοποιούνται ποικιλοτρόπως από ένα σύνολο από ετερόκλητα άτομα στη πορεία του χρόνου. Όσοι μιλάνε για άναρχο-ατομικισμό υποστηρίζοντας ότι βασικός εμπνευστής αυτού του ιδεολογικού ρεύματος είναι ο Μαξ Στίρνερ αναπαράγουν κάτι που δεν βασίζεται στη πραγματικότητα επειδή ο ίδιος ο Στίρνερ δεν μίλησε ουδέποτε για άναρχο-ατομικισμό. Ο λεγόμενος άναρχο-ατομικισμός είναι ένα κατασκευάσμα άλλων και όχι του Στίρνερ. Αυθαίρετα συνδέεται ο Στίρνερ και η αναρχία, για να αποκτήσει υπόσταση μια τυποποιημένη ιδεολογία.

Οι απόψεις του Στίρνερ καταγράφηκαν σε μια περίοδο κατά την οποία το ατομικιστικό δόγμα των κάθε λογής φιλελεύθερων έστρωνε το μέλλον του πολιτισμού με μια πυρετώδη έξαρση. Απλά ο Στίρνερ υποστήριξε το δικό του δόγμα έναντι των άλλων, δηλαδή εξέφρασε τη δική του ιδεολογία μέσα στη γενικότερη ανάπτυξη της ιδεολογίας του ατομικισμού.

Δύσκολα όμως κάποιος θα διαχώριζε τον πυρήνα της σκέψης ενός ατομικιστή από ενός άλλου ατομικιστή, που είναι κατά βάση μηχανιστική και υλιστική. Ο λόγος κάθε ατομικιστή περιστρέφεται γύρω από το πολιτισμικά κατασκευασμένο άτομο το οποίο αναγνωρίζεται με βάση τον γνωστό βιολογισμό της δυτικής σκέψης. Όλοι οι ατομικιστές ξεκινάνε με αφετηρία τον ήδη αλλοτριωμένο άνθρωπο όπως κατάντησε μέσα στην μαζική-πολιτική κοινωνία και όχι με βάση την πολύμορφη φύση του ανθρώπου εντός της αρχέγονης κοινότητας ή ομάδας με τις πολύμορφες εκδοχές της. Αντί να αναζητήσουν το τι πήγε «λάθος» και φτάσαμε εδώ που φτάσαμε, παραμένουν προσκολλημένοι σε μια λανθάνουσα τροπή που πήραν οι ανθρώπινες σχέσεις μέσα στις αλλοτριωμένες συνθήκες που δομήθηκαν στον πολιτισμό.

Ο Στίρνερ και οι όποιοι επίγονοι του (δηλαδή αυτοί που τον θεωρούν «μεγάλο φιλόσοφο» και ακολουθούν τις ιδέες του) παρόλη την πομπώδη αυτοπαρουσίαση της ατομικότητας τους δεν αντιλήφθηκαν (ή το προσποιούνται) το εξής απλό: ότι για να υπάρχει ιδιοκτησία (ατομική ή κοινή) θα πρέπει να υπάρχει κράτος και οργανωμένη μαζική κοινωνία. Η ιδιαίτερη εμμονή του Στίρνερ με το θεσμό της ιδιοκτησίας (που δεν είναι αφηρημένη έννοια) αναδεικνύει το έργο του «Ο μοναδικός και η ιδιοκτησία του» σαν ένα αντιφατικό σύγγραμμα. Είναι σαφές ότι η όποια αυτοδιάθεση δεν μπορεί να συγκλίνει με θεσπίσεις και νόμους περί ιδιοκτησίας παρ' όλες τις ιδεολογικές διακηρύξεις. Δεν είναι ότι ο Στίρνερ δεν έχει να μας πει τίποτα πέρα από τις αντιφάσεις του, κάθε άλλο, το πρόβλημα ξεκινάει με όσους πέφτουν στη παγίδα της ιδεολογικής αγκύλωσης και της ιδεολογικοποίησης.

Όπως οι κομμουνιστές τάσσονται υπέρ της κοινοκτημοσύνης, δηλαδή της κοινής ιδιοκτησίας, έτσι και οι ατομικιστές αποδεχόμενοι τον Στίρνερ ως τον θεωρητικό της ιδεολογίας τους, τάσσονται υπέρ της ατομικής ιδιοκτησίας. Όμως, στις δύο αυτές περιπτώσεις η κυριαρχία και το κράτος είναι απαραίτητα συστατικά για την ύπαρξη τους. Ατομικιστές εξουσιαστές ή μη εξουσιαστές και κομμουνιστές εξουσιαστές ή μη εξουσιαστές αν και ιστορικά παρουσιάζονται

ως αντιμαχόμενες τάσεις στην ουσία αποτελούν μέρος της ίδιας μηχανής, της μηχανής καταπίεσης του πολιτισμού. Ενίοτε προσπαθούν να βαφτίσουν ως «νησίδες ελευθερίας» διάφορα ιδεολογικά φαντάσματα, οι μεν με την αυτοδιαχείριση και οι δε με τη θεαματική αυτοαναφορικότητα τους και τις δήθεν στιγμές ελευθερίας που βιώνουν τη στιγμή της «επίθεσης». Ατομικιστές και κομμουνιστές αντιλαμβάνονται την απελευθέρωση με ένα τεμαχισμένο τρόπο που δεν έχει σχέση με την αρχέγονη φυσική κατάσταση ανθρώπου και Γης. Οι μεν επικεντρώνονται στο άτομο και οι δε στην κοινωνική απελευθέρωση χωρίς να αμφισβητούν το ευρύτερο πλαίσιο που καθιστά αιχμάλωτο το σύνολο του φυσικού κόσμου: τον πολιτισμό. Οι μεν μίλησαν για ατομική απελευθέρωση ως μέσο για τη κοινωνική, οι δε μίλησαν για την κοινωνική σαν το μέσο για την ατομική, όμως κανένας τους δε μίλησε για ολική απελευθέρωση. Και οι μεν και οι δε έχουν απόσταση από ένα συνολικό πρόταγμα, επειδή απλά βρίσκονται εγκλωβισμένοι στα ιδεολογικά τους τείχη, που όσο και αν προσπαθούν να τα ανακαινίσουν παραμένουν τα όρια μιας συγκεκριμένης αντιφατικής ιδεολογίας.

Σήμερα ηχεί παράφωνα η αντιμαχία ατομικιστών – κομμουνιστών επειδή γίνεται φανερό ότι η απελευθέρωση είναι πέρα από αυτά τα ιδεολογικά σχήματα και το δίπολο τους. Παίρνοντας υπ’ όψιν συνολικά τα δεδομένα της ζωής στη Γη, την εξέλιξη της φύσης και την ιστορία του εξουσιαστικού οικοδομήματος, αντιλαμβανόμαστε περισσότερα για το είδος μας και την κατάσταση του.

Σπάζοντας τα δεσμά της ευρωκεντρικής ιστορίας, του ντεντερμινισμού και του εξελικτισμού, βρισκόμαστε μπροστά στην αδάμαστη φύση μας και την άγρια ελευθερία της απολίτιστης ζωής. Για εκατομμύρια χρόνια το ανθρώπινο είδος δεν ανέπτυξε κράτη και για πολλά άλλα δεν ανέπτυξε βιομηχανία και μαζικές κοινωνίες ανάλογες του σημερινού βεληνεκούς. Το ανθρώπινο είδος ήταν μέρος μιας κοινότητας, της ελεύθερης και μη εξημερωμένης κοινότητας της άγριας φυσικής ζωής. Η κοινότητα αυτή περιελάμβανε τα στοιχεία της φύσης, το ποτάμι, τον άνεμο, τη βροχή, τη θάλασσα, το χώμα, το λύκο, τα άγρια όσπρια και τόσα άλλα. Ο δικαστής, ο εργάτης και το αφεντικό δεν υπήρχαν. Η ανθρώπινη ομάδα δεν ήταν διαχωρισμένη από τα υπόλοιπα στοιχεία της Γης και ούτε είχε σαν στόχο την καθυπόταξη και την εκμετάλλευση τους. Η αγελαία ζωή της ανθρώπινης ομαδοποίησης δεν ήταν ούτε το άθροισμα ατομικιστών ούτε το μαζοποιημένο συνεργαζόμενο πλήθος βιολογικά ή κοινωνικά διαχωρισμένων υπάρξεων.

Η εξημέρωση, το κράτος και η δόμηση του πολιτισμού σαν σύνολο στράφηκαν ενάντια, αιχμαλώτισαν και κατέστρεψαν τη φυσική κοινότητα επιβάλλοντας ένα νέο τρόπο ζωής και κυρίως ένα νέο τρόπο σκέψης, έτσι ώστε να αναπτύσσεται ένα τεχνικό σύστημα ανταγωνιστικό προς τους ρυθμούς της φύσης. Οι ατομικιστικές θεωρίες, και ειδικά οι απόψεις του Στίρνερ, αν και διατυπωμένες στη δύνη της εκμηχάνισης, της αλματώδους προόδου και της ανάδυσης μιας νέας πολιτισμικής κατάστασης παρέμειναν ασυγκίνητες απέναντι στην

επεκτατική «πανούκλα» της καταπίεσης. Αντί για το αντίθετο, ο Στίρνερ και οι μετέπειτα οπαδοί του, επέμειναν στην ομφαλοσκοπηση της ατομικότητας, έτσι όπως νοηματοδοτήθηκε στο πολιτισμό. Το κράτος όρισε έναν αλλοτριωμένο τρόπο ζωής όπου οι ανθρώπινες επαφές και σχέσεις εξατομικεύθηκαν και διαχωρίστηκαν. Από την αυστηρή αρχειοθέτηση μέχρι την μορφοποίηση κοινωνικών διαστρωματώσεων και ρόλων το κράτος προσπαθεί να ελέγξει, εξατομικεύοντας και κατηγοριοποιώντας. Μέσα από τέτοιες διαδικασίες οι απολίτιστοι πληθυσμοί εντάχθηκαν στον κρατικό-παραγωγικό προγραμματισμό και οργάνωση. Η βίαιη και επιβεβλημένη εξατομίκευση των ανθρώπων είναι ένα παράλληλο γεγονός με τη μαζοποίηση τους και την υποβίβαση τους σε μηχανικά γρανάζια στο τεχνικό σύστημα του πολιτισμού. Η αλλοτρίωση από τη Γη και την αρμονική συνύπαρξη στο κύκλο της ζωής οδήγησε στη μαζική παραγωγή και το σχηματισμό πόλεων-κρατών. Για να επιτευχθεί αυτό, η πειθάρχηση των ανθρώπων ήταν ένα καίριο ζήτημα. Διαχωρίζοντας και εξατομικεύοντας την ανθρώπινη υπόσταση διαμορφώθηκε ένα αθροιστικό μόρφωμα μαθηματικοποιημένο, ορθολογικό, βιολογίστικο και απαλλαγμένο από την αλληλεπίδραση των ελεύθερων σχέσεων που αναπτύσσονται ποικιλόμορφα. Μια τέτοια «μονάδα», στις εξουσιαστικές συνθήκες, ιδεολογικοποιήσαν οι ατομικιστές. Θα ήταν αδύνατο για το κράτος να επιβάλλεται σε ολόκληρη τη κοινωνία χωρίς να εξατομικεύει και να περιορίζει τον κάθε άνθρωπο. Όπως αντιμετωπίζουν οι αστυνομικές δυνάμεις ένα ξεσηκωμένο πλήθος, δηλαδή με το να το διασπούν, έτσι αντιμετώπισε το κράτος τις αρχέγονες κοινότητες και τους απολίτιστους, έτσι ελέγχει και το μη ξεσηκωμένο πλήθος, κρατώντας το δηλαδή ελεγχόμενα διαχωρισμένο και ελεγχόμενα ενωμένο.

Το δόγμα του ατομικισμού παραπαίει επειδή αντιλαμβάνεται την αρχέγονη κοινότητα με τον ίδιο τρόπο που αντιλαμβάνεται και την οργανωμένη κοινωνία, τα βάζει όλα στο ίδιο τσουβάλι με λίγα λόγια. Απ' την άλλη, εξωραϊζει το αλλοτριωμένο και διαχωρισμένο από την αρχέγονη κοινότητα άτομο με αποτέλεσμα να αντιλαμβάνεται την έννοια του ατόμου σαν κάτι που νοηματοδοτείται από μόνο του ή υπάρχει σαν έννοια ανέκαθεν σε όλες τις ανθρώπινες κουλτούρες. Για το δόγμα αυτό η έννοια της ατομικότητας αποκλείεται να βασίζεται σε σχέσεις ή να είναι σχέσεις. Ακόμα πιο πέρα ορισμένοι ατομικιστές περνάνε σε επίπεδα ναρκισσισμού θεωρώντας τους εαυτούς τους σαν τους «εκλεκτούς», τους «ικανούς» ή τους «δυνατούς» σε σχέση με τους υπόλοιπους ανθρώπους που τους υποβιβάζουν με «συνοπτικές διαδικασίες».

Η εγωιστική και συμφεροντολογική αποστασιοποίηση από τα τετριμμένα στερεότυπα της κοινωνίας δεν σημαίνει την αντίθεση στη δομή της αλλά την εξέλιξη της, σαν ένα νέο παρακλάδι της. Επειδή ο ατομικισμός, αν και είναι μια σχετική έννοια, κατά τη δυτική σκέψη στην ουσία βασίζεται σε συμφέροντα που έχουν να κάνουν με την ύπαρξη ιδιοκτησίας και τα οποία κατοχυρώνει το κράτος. Απ' την άλλη η αναρχία βρίσκεται εντελώς εκτός αλλά και απέναντι στις συμφεροντολογικές λογικές, συμπεριφορές και πράξεις. Ο εγωισμός σαν ιδεολογία βασίζεται σε ατομικά συμφέροντα τα οποία υπάρχουν παράλληλα με το θεσμό της

ιδιοκτησίας. Κάπου εδώ είναι που συναντιούνται ο ατομικισμός με το κομμουνισμό, στην ενιαία αντίληψη περί συμφερόντων, μέσα δηλαδή σε μια δομημένη και οργανωμένη κοινωνία. Ο εγωιστής αν θέλει να είναι εντάξει με την ιδεολογία του σημαίνει ότι δεν θα πρέπει να του καίγεται καρφί για τίποτα πέρα από τον «εαυτό» του. Οπότε αν ο ίδιος είναι η αιτία της εκμετάλλευσης κάποιου άλλου, ο οποίος ικανοποιεί τα συμφέροντα του, θα ήταν αντιφατικό να έρθει ενάντια στον ίδιο τον εαυτό του. Κάπως έτσι ο εγωιστής είναι, εξ ορισμού, ο ανθρωποκεντρικός τύπος που βλέπει υποτιμητικά τη φυσική κοινότητα ενώ η πτώση του πολιτισμού γι' αυτόν θα ήταν ό,τι πιο καταστροφικό για τα δομημένα συμφέροντα και τη χαρακτηροδομή του. Ο εγωιστής κατά μια έννοια είναι ο εν δυνάμει δυνάστης και εξημερωτής της φύσης αφού μόνο μέσω αυτών μπορεί να υπάρξει, μόνο στον πολιτισμό μέσα μπορεί να υπάρχουν τα συμφέροντα του και μόνο έτσι θα επεκτείνει την ισχύ του. Με λίγα λόγια η έννοια του εγωισμού σαν ιδεολογία έρχεται σε αντίθεση με τις γενικότερες αναρχικές απόψεις. Δεν είναι ότι σε απελευθερωμένες συνθήκες δεν θα υπάρχουν κάποιου είδους εγωιστικές συμπεριφορές, υπάρχει όμως μεγάλη διαφορά από τον ατομικισμό και τον εγωισμό σαν ιδεολογίες.

Το αβάσιμο ιδεολογικό άλμα του ατομικισμού βρίσκεται στο πυρήνα της αντίληψης του, ότι ο άνθρωπος για να είναι ελεύθερος πρέπει να είναι και διαχωρισμένος ως οντότητα από τα άλλα στοιχεία της φύσης, με βάση την αυτοαναφορικότητά του. Για τον εγωιστή το να βοηθήσει κάποιος κάποιον άλλο είναι αισχρό αν δεν έχει να παίρνει κάτι ο πρώτος. Η ανιδιοτέλεια είναι το ίδιο της αμαρτίας γι' αυτόν.

Όμως κατά πόσο είναι αυθύπαρκτο το ανθρώπινο είδος για να μιλάμε τόσο άνετα περί ατομικισμού σε μια κατάσταση χωρίς κράτος; Ο άνθρωπος είναι ένα έμβιο πλάσμα επειδή πολλά προγενέστερα έμβια είδη αλληλεπίδρασαν με τον υπόλοιπο φυσικό κόσμο για εκατομμύρια χρόνια. Το ανθρώπινο είδος (όπως και το «άτομο») δεν πλάστηκε μόνο του, ούτε το έπλασε ο θεός, αλλά η φύση που το διαπερνά σαν κομμάτι της (η φύση βέβαια δεν είναι κάποιο υποκείμενο αλλά μια πραγματικότητα συμπαντική).

Το να ζήσει ο άνθρωπος ενταγμένος στη φυσική κοινότητα είναι το επιστέγασμα της ελεύθερης ζωής και όχι σκλαβιά «υπό το ζυγό της φύσης». Το αντίθετο, το να ζήσει δηλαδή διαχωρισμένος από τη φύση ακολουθώντας το εγωιστικό δόγμα είναι ο θεμέλιος λίθος όχι της ελευθερίας αλλά της σκλαβιάς και του πολιτισμού. Ο εγωιστής όταν ακούει για φυσική κοινότητα είναι σαν να δέχεται μια επίθεση στα ιδιοτελή του συμφέροντα και στην ίδια την ιδεολογική του υπόσταση, αφού το δόγμα του είναι σάρκα από τη σάρκα του κράτους και του πολιτισμού. Ο διαχωρισμένος και ο δήθεν «αυθύπαρκτος» άνθρωπος ανταποκρίνεται στο ιδεολογικό και ανθρωπολογικό μοντέλο του πολιτισμένου. Μια απελευθερωμένη κατάσταση δεν βασίζεται σε βιολογικούς διαχωρισμούς, τα όρια της ατομικότητας διευρύνονται ή δεν υπάρχουν καν (ανάλογα με τα νοήματα που της προσδίδει η κάθε κοινότητα ή φυλή), διαμορφώνοντας έτσι συμβιωτικές σχέσεις με την υπόλοιπη ζωή της Γης. Η έννοια της φυσικής

κονότητας μπορεί να καταπιέζει τον εγωιστή αυτό όμως δεν σημαίνει τίποτα περισσότερο από την ταύτιση του εγωιστή με τον πολιτισμό και την αλλοτρίωση που αυτός αναπαράγει.

Ο μηδενισμός σαν έννοια παραπέμπει συνειρμικά στο «τίποτα», για αυτό και κάποιοι μηδενιστές κηρύσσουν έναν αγώνα για το τίποτα. Δηλαδή ο αγώνας τους (αν γίνεται δεκτή σαν έννοια η λέξη αγώνας) δεν στοχεύει σε κάτι ουσιαστικό αλλά απλά στο βίωμα του αγώνα, σαν να λέμε δηλαδή ότι είναι ένας αγώνας για χάρη του αγώνα και όχι για κάτι πέρα απ' αυτό. Ο μηδενισμός σαν έννοια υποδηλώνει την απουσία νοήματος και ελπίδας, αλλά επίσης υποδηλώνει μια αυθαίρετη απαξίωση για ό,τι υπάρχει σαν κάτι το ασήμαντο. Θα ήταν δύσκολο να μην διακρίνουμε το μηδενισμό στη σύγχρονη μαζική κοινωνία, όσο έχει να κάνει με την καταναλωτική της φρενίτιδα και την περιφρόνηση του φυσικού κόσμου, όπως και των ανθρώπων που ζουν ενσωματωμένοι ακόμα με αυτόν. Για το βιομηχανικό σύστημα η Γη, τα άγρια ή τα εξημερωμένα ζώα δεν έχουν κανένα νόημα ύπαρξης πέρα από την εκμετάλλευσή τους. Αν το βιομηχανικό σύστημα έβλεπε κάποιο νόημα στην ελεύθερη και φυσική ζωή δεν θα την εξολόθρευε. Πως θα μπορούσε άλλωστε να δει και να αισθανθεί ένα σύστημα που οι άνθρωποι το υπηρετούν από εξάρτηση και όχι από ουσιαστική ελεύθερη επιλογή, δηλαδή σε μη εξουσιαστικά πλαίσια; Έτσι κάθε έκφανση της άγριας και ελεύθερης ύπαρξης κατατομείται από τον ίδιο τον μηδενισμό του βιομηχανικού συστήματος και της κοινωνίας που τον διαμορφώνει αφού δεν διακρίνει κάποιο νόημα στη φυσική αρμονία και την ελευθερία.

Ο Νίτσε με τον μηδενισμό του επιτέθηκε στο μηδενισμό του χριστιανισμού και ανέδειξε ένα «νέο» είδωλο, αυτό του «υπερ-ανθρώπου». (*«Ο χριστιανισμός αντιπροσωπεύει τον απόλυτο μηδενισμό, ενώ αντίθετα το διονυσιακό σύμβολο έχει φτάσει στο τελευταίο όριο της καθολικής κατάφασης.»*, *«Η λέξη «υπεράνθρωπος» με την οποία χαρακτήρισα τον απολύτως τέλειο τύπο, σε αντίθεση με τους σύγχρονους, τους «καλούς» ανθρώπους, τους χριστιανούς και όλους τους άλλους μηδενιστές,[...]»*, Ecce Homo, Φ.Νίτσε, σ.89 και 75 αντίστοιχα). Εκεί όμως που επικρατεί η ισοπεδωτική υποτίμηση κάθε νοήματος, το μίσος περισσεύει και μια νέα πίστη αναδύεται, ένας νέος μεσσιανισμός γεννιέται με τον μανδύα του λυτρωτή για να διαδώσει το δόγμα του. Η αγάπη, η αρμονία, η ελευθερία, τα ένστικτα γίνονται ρηχές έννοιες επειδή προέχει η πίστη στο νέο είδωλο. Είναι απλό, αν θεωρήσουμε ότι υπάρχει ο «υπεράνθρωπος» πάει να πει ότι υπάρχει και ο «υπάνθρωπος». Κάπου εδώ κατασκευάζεται και ο σύγχρονος ανθρωπολογικός τύπος, το αποκύημα του τεχνολογικού τέρατος που διογκώνεται. Ο πολιτισμός αντιμετωπίζει τη ζωικότητα σαν πρόβλημα, ο καλωδιωμένος – μηχανοποιημένος υπεράνθρωπος που «ελέγχει» τη Γη υπάρχει ήδη, ο απολίτιστος «υπάνθρωπος» εκμηδενίζεται, και όλα αυτά χωρίς κάποιο χειροπιαστό λόγο. Όπως είπε και ο Νίτσε *«Αν θέλουμε να δώσουμε έναν ορισμό στο μηδενισμό, θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι η θεωρία από την οποία λείπει ο σκοπός»* (Ευρωπαϊκός Μηδενισμός, Νίτσε, κεφ. 2^ο).

«Ας αναφέρω πως βλέπω εγώ την πρόοδο: πιστεύω στην επιστροφή στη φύση, αλλά όχι σε μια επιστροφή στα παλιά· δεν πισωγυρίζω αλλά προχωρώ μπροστά, σε μια φύση ύψιστη κι ελεύθερη και άγρια, σε μια φύση που δε διστάζει να παίξει με μεγάλα ιδανικά

και μεγάλους στόχους. Κι ας πάρουμε, πάλι, το σύμβολο του Ναπολέοντα. Για μένα, ο Ναπολέων ήταν ένα είδος ανθρώπου που επέστρεφε στη φύση, τόσο από πλευρά τακτικής, όσο κι από την πλευρά στρατηγικής, όπως θα 'λεγαν οι στρατιωτικοί. Ας πάρουμε, όμως, και τον Ρουσό κι ας εξετάσουμε τι, ακριβώς, ήθελε να κάνει. Για μένα, ο Ρουσό ήταν ένας τύπος άθλιου ιδεαλιστή, ένας ασθενικός τύπος που έμοιαζε να περιφρονεί τον ίδιο του τον εαυτό. Κι αυτός επιθυμούσε την επιστροφή στη φύση, αλλά, τι είδους επιστροφή;» (Λυκόφως των Ειδώλων, στο χωρίο 44.)

Τελικά ο Νίτσε τι είδους επιστροφή πρότεινε; Τίποτα άλλο εκτός από τον «υπεράνθρωπο», δηλαδή την πρόοδο του πολιτισμένου ανθρώπου, τη μέχρις εσχάτων εξημέρωση, τη θέληση για δύναμη και επεκτατισμό. Ο Νίτσε δεν ήταν αναρχικός ούτε ήταν ενάντια στην κυριαρχία, και παρόλο που είχε αντιφατικές απόψεις δεν σημαίνει ότι τον «διαγράφουμε» σαν φιλόσοφο. Ναι μεν, ο Νίτσε δεν ήταν εθνικιστής, στην ουσία όμως οι αντιλήψεις του προωθούν το μετασχηματισμό και την πρόοδο του πολιτισμού που δεν είναι κάτι συγκριτικά «καλύτερο». Το να επικαλείται κανείς το Νίτσε για να προωθήσει τις «αναρχικές» του απόψεις, νομίζοντας ότι έτσι τους δίνει κύρος, έρχεται σε σύγκρουση με τον ίδιο τον «Νίτσεισμό». Αν κάποιος θέλει να προωθήσει την αναρχία δεν ιεροποιεί κανέναν και ειδικά κάποιον που ήταν υπέρ της κυριαρχίας.

«Έπρεπε να εμφανιστώ εγώ για να μπορέσουν οι άνθρωποι ν' αποκτήσουν και πάλι ελπίδες, προορισμούς, καινούργιους δρόμους, δρόμους που οδηγούν στον πολιτισμό που εγώ χάραξα. Είμαι ο χαρούμενος ευαγγελιστής του καινούργιου πολιτισμού. Κι ακριβώς γι' αυτό είμαι το πεπρωμένο.»

«Δεν υπάρχει αρκούδα που να μην την έχω εξημερώσει, ούτε γελοίος άνθρωπος που να μην τον έχω κάνει συνετό. Στα επτά χρόνια που δίδασκα ελληνικά στην ανώτερη τάξη του Λυκείου της Βασιλείας ποτέ δεν χρειάστηκε να τιμωρήσω κάποιο μαθητή μου, ακόμα και οι πιο αδιάφοροι γίνονταν επιμελείς. [...] Όποιο κι αν είναι το όργανο, όσο σωστά ή λάθος κι αν είναι κουρδισμένο το όργανο-άνθρωπος, αρκεί μόνο να μην είναι άρρωστος, κι εγώ κατορθώνω να βγάλω απ' αυτό κάτι, κάτι που ν' ακούγεται ευχάριστα.» (Ecce Homo (Ιδού ο άνθρωπος), Νίτσε, σ.140 και 38 αντίστοιχα)

Ο Νίτσε ακολουθώντας τον Σπένσερ και τον Μάλθους επιτέθηκε στην ιδέα της φιλανθρωπίας και του ανθρωπισμού, αλλά όχι από μια οπτική που να ξεμπροστιάζει την υποκρισία της εποχής αλλά στην ουσία αναπαράγοντας τις κοινωνικοδαρβινιστικές της ιδεοληψίες. Ο Γκάλτον, ένας άλλος κοινωνικός δαρβινιστής εισήγαγε την επιστήμη της ευγονικής για να περιορίσει τις γεννήσεις των «αδυνάτων», ενώ η οικονομική θεωρία του *laisser-faire* διαδιδόταν την ίδια εποχή. Όλα αυτά σε μια περίοδο που οι ατομικιστικές θεωρίες ήταν στο απόγειο τους.

«Ο Ρουσσώ μαχόταν με την μεγαλύτερη βιαιότητα ένα περιβάλλον όπου μπορούσες, ακόμη, να συναντήσεις ένα είδος σχετικά ευγενέστερο και προνομιακό. Ήταν εκείνο το

είδος που διατηρούσε, ακόμη, κάποια ατσάκιστα, μεγάλα πάθη όπως τη θέληση για δύναμη, για τέρψη και για απόλυτη εξουσία.

[...] Οι ηθικολογίες του Ρουσσώ ζητούν να επιρρίψουν ευθύνες στις ανώτερες τάξεις για τη μίζερη ανθρώπινη κατάσταση του.

[...] Σύμφωνα με τον Βολταίρο, το ανθρώπινο ον τελειοποιείται ανάλογα με τον βαθμό απομάκρυνσης του από τη φύση. Εξ άλλου, ο Βολταίρος αντικρίζει την ανθρωπότητα με το βλέμμα της Αναγέννησης. Ως υπέρτατη πνευματική καλλιέργεια θεωρεί την αρετή και μάχεται για να μην εκλείψουν άνθρωποι έντιμοι και ευχάριστοι, καθώς και για την επικράτηση της επιστήμης, της αρμονίας, των καλών τεχνών και του πολιτισμού.

[...] Το χειρότερο σχετικά με τον Ρουσσώ ήταν ότι βρέθηκαν πολλοί μιμητές του. Ένας απ' αυτούς, ο Λόρδος Μπάϋρον εκφράζει παρόμοια την μνησικακία του, καθώς δημιουργεί φανταστικές υπεροχές του ανθρώπου. Και μόνο μετά από καιρό συνέρχεται, στη Βενετία, βρίσκοντας ποιο είναι το καλύτερο και το πιο ανακουφιστικό μέσον για τη ζωή και την απόλαυση της.

Ο Βολταίρος υπήρξε ένας ιεραπόστολος του πνεύματος, ένας αριστοκράτης εκπρόσωπος της κυρίαρχης τάξης και της ιδέας της. Την κοινωνία, όπως είχε επινοηθεί, τη θεωρούσε πολύ όμορφη και έβαζε σαν ύψιστο σκοπό τη διατήρηση της και την βελτίωση της. Γι' αυτόν, τίμιο ήταν να τηρούνται τα κοινωνικά έθιμα και η αρετή να υποτάσσεται στα κατά συνθήκη ψεύδη, τα αναγκαία για τη συντήρηση της κοινωνίας.

[...] Ας δούμε τώρα μερικούς άλλους στοχασμούς του Βολταίρου:

Η φύση στην αρχέγονη μορφή της είναι τρομαχτική κι ο άνθρωπος ένα άγριο ζώο-έτσι, ο πολιτισμός είναι ένας απροσμέτρητος θρίαμβος πάνω στη φύση αυτού του άγριου ζώου. Είχε πλήρη συναίσθηση της λεπτής πνευματικής απόλαυσης του πολιτισμένου ανθρώπου κι αντίθετα, έτρεφε απέραντη περιφρόνηση για το φτωχό μυαλό, ιδίως όταν αυτό έπαιρνε τη χροιά της αρετής, καθώς συμβαίνει με τους ασκητές.

Την ίδια εποχή, ο Ρουσσώ έμοιαζε ν' ασχολείται χαιρέκακα με την ηθική ανθρώπινη κακία, εξερεθίζοντας τους καταπιεσμένους με λέξεις όπως «αδικία» και «σκληρότητα». Οι δεύτεροι, εξουθενωμένοι από τις ανέχειες και από τη «συνείδηση», είναι ανήμποροι για επαναστατικές πράξεις. Μα αυτό δεν έχει σημασία: εκείνο που μετρά για τέτοιου είδους «λυτρωτές» είναι να παρουσιάσουν τους καταπιεσμένους ως πλάσματα ανώτερα και μεγαλοπρεπή!» (Ευρωπαϊκός Μηδενισμός, σ. 56-59)

Η γενικότερη τάση του πολιτισμού έκανε στην άκρη τις παλιές θρησκείες, για να αναδυθούν «άλλες», δεν ήταν και τόσο απαραίτητος ο Νίτσε για να ενθρονιστεί ο τεχνοβιομηχανικός «Δίας». Ο μηδενισμός υπάρχει διάχυτος στις δομές του πολιτισμού, επειδή απλά δεν αναγνωρίζει τίποτα, ούτε την ελευθερία, ούτε τη φύση, ούτε την αλληλεγγύη, ούτε την αγάπη αφού το μαθηματικοποιημένο-μηχανιστικό τερατούργημα καταπιέζει και καταστρέφει ό,τι όμορφο, αγνό και άγριο. Ο μηδενιστής Ναβατόρε «εμβάθυνε» ακόμα περισσότερο, εκμηδένισε ακόμα και την έννοια της φιλίας. Μα αν είναι να αντιπαλέψεις την εξουσία ενώ αφομοιώνεις όλη τη συγγνότητα της τότε σε τι διαφέρεις από αυτή;

Στη κυριολεξία του ο μηδενισμός είναι η ιδεολογικοποίηση ενός αριθμού, ο οποίος υποτίθεται για κάποιους ότι συμβολίζει το ξεπέραςμα κάθε αξίας που συντηρεί αυτόν τον «κόσμο», στην ουσία όμως κανένας μηδενιστής ιδεολόγος δεν προχώρησε σε μια ριζική άρνηση του. Ο μηδενισμός παραμένει στάσιμος, δεν βλέπει κάποιο νόημα σε κάτι υπαρκτό, παρά μόνο πλέκει τα εγκώμια ενός ατομικιστικού μεσσιανισμού που δήθεν θα φέρει η επανάσταση ή ούτε καν αυτό. Τελικά όμως όταν το όραμα σου είναι το τίποτα και το μηδέν τότε ο οδοστρωτήρας του πολιτισμού φαντάζει και κάπως αναγκαίος.

Όταν η φαντασία ατροφεί τότε και κάθε ελπίδα είναι μάταιη και το «τίποτα» είναι η πιο εύκολη λύση, εκεί είναι που στερεύει η άποψη και ξεκινούν οι ελιτίστικες υπεκφυγές. Ξεκινώντας με απόψεις του τύπου «ο κόσμος δεν αλλάζει, πάει και τελείωσε» ή «εμείς οι εκλεκτοί λύκοι και οι άλλοι τα πρόβατα» δεν έχεις να πάς πουθενά πέρα από το τίποτα, ούτε να αναλύσεις, ούτε να προσφέρεις κάτι στον αγώνα πέρα από γκρίνια και γελοίο ελιτισμό. Όταν δεν μπορείς να διακρίνεις ότι η δική σου ελευθερία έχει άμεση σχέση με την ελευθερία του κάθε πλάσματος της Γης, τότε η πόλη είναι το μέλλον σου και η «ελευθερία» σου. Και κάπως έτσι ο μηδενισμός διαχέεται σε κάθε ιδεολογικό ρεύμα και νοηματοδοτείται ποικιλοτρόπως τονώνοντας τον κομφορμισμό και όχι το αντίθετο. Αν τάσσεσαι ενάντια στη κυριαρχία και επιζητάς την ελευθερία σου, που συνεπάγεται την ελευθερία όλων, τότε το τίποτα δε φτάνει, χρειάζονται απόψεις, όραμα, πολύμορφος αγώνας, αγάπη για τη ζωή, το τίποτα είναι στείρο, το μηδέν είναι απλά ένας αριθμός.

Ο πόλεμος όλων εναντίων όλων που προτάσσουν ορισμένοι (αν όχι όλοι) μηδενιστές είναι η αποθέωση του κοινωνικού δαρβινισμού, από 'κει πηγάζει και «η θέληση για δύναμη» του Νίτσε, ο οποίος αποδεχόταν τον πολιτισμό και τη μιζέρια του, ενώ ο χριστιανισμός «έπεφτε» ήδη. Από πού προκύπτει όμως το «όλοι εναντίον όλων» πέρα από τα θεμέλια του πολιτισμού και την δήθεν αναγκαιότητα του κράτους; Είναι αντιφατικό από τη μια να αναδεικνύεις απόψεις που δικαιολογούν την ύπαρξη κράτους και οργανωμένης εξουσίας ενώ από την άλλη βάλεις εναντίον τους. Εκεί όπου επικρατεί το δίκαιο του δυνατότερου και ο πόλεμος όλων εναντίον όλων είναι στον πολιτισμό και στα μυαλά όσων θέλουν να αποπροσανατολίσουν, επιχειρώντας να προσδώσουν στη φύση την ποιο χυδαία αντίληψη, οχυρώνοντας έτσι ιδεολογικά το κράτος. Και μπαίνει το ερώτημα, κατά πόσο ένα ιδεολογικό ρεύμα μπορεί να ταχθεί ενάντια στη κυριαρχία όταν το ίδιο τρέφεται με τα ίδια της τα δόγματα;

Πέρα όμως από τις λοιπές θεωρίες μίσους προς τους άλλους και τον εξωραϊσμό του «εγώ», υπάρχουν και οι απόψεις για την απελευθέρωση και την αναρχία.

Το να κηρύσσεις τον πόλεμο όλων εναντίων όλων είναι το ίδιο με το να διαλαλεις την αναγκαιότητα του κράτους. Με το να βάλεις εναντίον του «κάθε απλού ανθρώπου» αποκαλώντας τον «ηλίθιο κτήνος» (βλ. Μηδενιστική Πορεία τεύχος 1^ο) απέχεις έτη φωτός από την αναρχική σκέψη, αφού αναπαράγεις το ελιτίστικο εξουσιαστικό μίσος και τους διαχωρισμούς περί ανωτερότητας κάποιων σε σχέση με κάποιους άλλους. Σαν πρόταγμα το

«τίποτα», αυτό το γελοίο ρεφορμιστικό κενό, δεν μπορεί να συνδεθεί με την αναρχία αλλά με ένα ψυχολογικό δράμα της σύγχρονης απομόνωσης κάποιου ανθρώπου της πόλης.

Το να βλέπεις τους άλλους ανθρώπους σαν υποδεέστερους σου, σαν πλέμπα και μάζα, πάει να πει ότι έχεις ενσωματώσει την κρίση του ιερατείου και του πιο συγγνού εξουσιαστή. Αναπαράγοντας την ψευδαίσθηση ότι βρίσκεσαι υπεράνω της «πλέμπας» χωρίς να έχεις να προτείνεις κάτι πέρα από το «τίποτα», αλλά απλά και μόνο ένα απρόσωπο ψευτοσαμπουκά δεν έχει να λέει τίποτα ούτε να αλλάξει κάτι. Από αλαζόνες-νταήδες έχει πολλούς η κοινωνία. Τα πλαστά δίπολα περί ικανών-ανίκανων και δυνατών-αδύνατων είναι η ουσία της ευγονικής, ενώ με τις πολλές «συμπτώσεις» πλάθεται ο κανόνας κάποια στιγμή. Ένα είναι σίγουρο, το ότι με απόψεις-κονσέρβες από το ιδεολογικό supermarket της ρατσιστικής διάνοησης δεν προωθείται κανένα είδος απελευθέρωσης αλλά η διαιώνιση της κυριαρχίας.

Ένα συνονθύλευμα από πληροφορίες και διαφημίσεις σαν έμμεσες εντολές μας παροτρύνουν να καταναλώσουμε περισσότερα «Νέα» προϊόντα τα οποία παράγει το τεχνοβιομηχανικό σύστημα. Ότι μπορεί να φανταστεί ο καθένας πλαισιώνει την καταναλωτική αηδία της εποχής μας. Από τις ταχύτερες εξελίξεις και το μόνιμο κλίμα εκσυγχρονισμού πέφτει το μάτι μας σε απόψεις που μιλάνε για «Νέες» ιδεολογίες. Είναι η αναρχία καταναλωτικό προϊόν θα αναρωτιόταν κάποιος; Υπάρχει όντως παλιά και νέα αναρχία όπως υπάρχει το κόμμα «Νέα Δημοκρατία»; Μήπως υπάρχουν μόνο ιδεολογικές αγκυλώσεις; Ο προοδευτικός επαναστάτης βλέπει τον κόσμο να πηγαίνει μπροστά, το πρωτόγονο και η αρχέγονη κοινότητα είναι κάτι το παρωχημένο γι' αυτόν, αφού ο ντετερμινισμός, η πίστη στη πρόοδο και κυρίως ο κοινωνικός δαρβινισμός τον κρατάνε δεμένο με το οικοδόμημα της εξουσίας. Το φωτεινό αστέρι της επανάστασης στέκει σαν άσβεστη ελπίδα όπου βοσκοί και μάγοι συρρέουν για να προσκυνήσουν το μεσσία τους, ή αλλιώς «οι νέες διαφημίσεις στην τηλεόραση θα μας οδηγήσουν στην ευτυχία».

Ο πλανήτης, σαν ζωντανός οργανισμός που είναι, έχει δισεκατομμύρια χρόνια ύπαρξης και το ανθρώπινο είδος πολλά επίσης. Αντί για την πρωτογενή-αρχέγονη κατάσταση, μια εποχή χωρίς κανένα κράτος, και της οποίας δείγματα υπάρχουν ακόμα παρά τον ανελέητο πόλεμο που δέχεται από το πολιτισμό, κάποιοι αναζητούν ένα καινούργιο και νέο επαναστατικό προϊόν. Η αναρχία όμως βρίσκεται εδώ, κάτω από τα τσιμέντα, δεν είναι ιδεολογία, δεν είναι σύστημα, δεν είναι προϊόν. Η αναρχία σαν η προσέγγιση της φυσικής αρμονίας δεν είναι ένα φανταστικό κατασκεύασμα. Έχουμε όμως το σθένος της άρνησης των δομημένων μας συμφερόντων και για ολική άρνηση του πολιτισμού; Ή μήπως αυτό είναι επώδυνο για τη βόλεψη μας σε αυτό το υποτακτικό περιβάλλον; Και ακόμα, κατά πόσο η αντίληψη της αναρχίας σαν ένα σύστημα του πολιτισμού μπορεί να οδηγήσει τους αναρχικούς πέρα από το να γίνουν η αιτία της προόδου και της ανάπτυξης του εξουσιαστικού οικοδομήματος;

Πέρα από τους «-ισμούς» (όπως: εγωισμός, ατομικισμός, μηδενισμός, κομμουνισμός, αναρχισμός) υπάρχει η αναρχία. Μια ανοιχτή θεώρηση και ζωντανή κατάσταση που χωράει τη

συζήτηση και την περαιτέρω αναζήτηση πάνω σε διάφορα ζητήματα, χωρίς να έχει την ανάγκη για κομψασμό, υπεροψία, ναρκισσισμό και αλαζονεία. Χορτάσαμε από την αλαζονεία της εξουσίας, την υπεροψία του εξημερωτή, τις αντιλήψεις ανωτερότητας των πολιτισμένων προς τα άλλα πλάσματα της Γης και των ρατσιστών προς τους διαφορετικούς από αυτούς. Αντιλήψεις και συγκρίσεις με βάση μιαν ανυπόστατη σημαντικότητα είναι λογικές ανταγωνιστικές που δεν προσφέρουν τίποτα στον αναρχικό αγώνα.

Ας πάμε τώρα σε ένα βασικό πρόταγμα του Στίρνερ και των ακολούθων του. Η «ένωση ατομικιστών» που προτείνει ο Στίρνερ είναι μια δική του επινόηση που δεν σχετίζεται με τον τρόπο ζωής των ανθρώπων σε καμιά χρονική περίοδο και σε κανένα μέρος της Γης. Οι μόνες «ενώσεις ατομικιστών» που υπήρξαν ήταν οι ιδεολογικές ομαδοποιήσεις ατομικιστών και ασφαλώς όλες αυτές οι επιχειρηματικές-εταιρικές ενώσεις των χαρτογιακκάδων του τεχνοβιομηχανικού συστήματος, ή ακόμα θα μπορούσε να πει κάποιος σε ένα μεγάλο βαθμό το μόρφωμα της σύγχρονης μαζικής κοινωνίας. Η «ένωση ατομικιστών» είναι κάτι το ιδεολογικό που δεν ανταποκρίνεται στην μακραίωνη πορεία του ανθρώπινου είδους παρά μόνο συναντιέται μέσα στο πλέγμα της πολιτισμένης συγκυρίας. (Γι' αυτό και η πολεμική που αναπτύχθηκε πιο πάνω προς κάθε τι που παρουσιάζεται ως «νέο» ή «πρωτόγνωρο»). Η κυριαρχία του πολιτισμού είναι αυτή που αποκόπτει τον άνθρωπο σαν ύπαρξη από τις ρίζες του και χαρακτηρίζει το παρελθόν του στη φύση σαν «σκοτεινό» και «βρώμικο». Ο ατομικισμός του Στίρνερ περιφέρεται σε μια πλασματική αυθυπαρκτότητα των ανθρώπινων σχέσεων δίχως να αλληλεπιδρούν με την υπόλοιπη φύση, για αυτόν είναι δεδομένο ότι ο ίδιος βρίσκεται πάνω από τη φύση. Δεν μπορεί να αντιληφθεί τις διαδικασίες (οι οποίες είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με την κοινωνική οργάνωση και το κράτος) που διαμεσολαβούν έτσι ώστε να καλύπτονται οι ανάγκες του και ασφαλώς έχουν να κάνουν με τον τρόπο που αντιμετωπίζεται η φύση από τον πολιτισμό.

Οι αναρχικοί δεν είναι οι μεσσίες του κόσμου που θα μηδενίσουν τα ημερολόγια, ούτε έχουν την μαγική συνταγή που επινόησαν ή που βρήκαν μέσα σε βιβλία. Μιας και γεννηθήκαμε σε αλλοτριωμένες κοινωνικές συνθήκες εντός του βιομηχανικού πολιτισμού, θα πρέπει να αναζητήσουμε και να δούμε τι υπήρχε και τι υπάρχει διαφορετικό από τον τρόπο ζωής μας, και όχι να σκαρφιστούμε κάτι νέο το οποίο να μην συνδέεται με ένα ελεύθερο τρόπο ζωής σε αρμονία με τη Γη. Κάπως έτσι θα μπορούσαμε να αντιπαρατεθούμε σε κάθε πτυχή της κυριαρχίας και όχι φτιάχνοντας μονολιθικές απόψεις και «μαγικές συνταγές».

Κάποιος «ιδεολογικοποιημένος» υπερόπτης και αλαζόνας, αν θέλει να είναι εντάξει με τις ιδέες του, θα πρέπει να είναι αλαζόνας και προς τους κοντινούς του συντρόφους. Αντί γι' αυτό γίνεται πασιφανής, εκ μέρους των κάθε είδους ατομικιστών, η λογική-τακτική να έχουν δύο μέτρα και δύο σταθμά σε σχέση με τον τρόπο που εκφράζονται στον καθένα. Η κλασική πολιτικάντικη αντίληψη, για να διατηρηθεί το «ιδεολογικό μας στρατόπεδο», θα προσπαθήσουμε να εκθέσουμε τους «άλλους», ενώ για τους «δικούς μας» κάνουμε πως δεν

τρέχει τίποτα. Το αναρχικό ήθος, μιας και το αναφέραμε, δεν μπορεί να σχετίζεται με την αλαζονεία και την υπεροψία, αφού είναι μια κλασική συμπεριφορά της εξουσίας. Υπάρχει μια ουσιώδης διαφορά από τον κυνισμό και την περιφρόνηση προς την εξουσία, σε σχέση με την αλαζονεία και την υπεροψία γενικότερα στους άλλους.

Μια συνεπής στάση υπάρχει σαν τέτοια μόνο όταν δεν εμπλέκεται σε φετιχισμούς, οπότε μια διαφωνία σε σχέση με την οργάνωση και την έννοια της ομοσπονδίας δεν μπορεί να αλλάζει εάν πρόκειται για τυπικές ή άτυπες μορφές, ή αν είναι συνωμοτικές ή όχι. Το να είσαι ενάντια στην αριστερά ή τις ταξικές αναλύσεις σημαίνει ότι πρέπει να έχεις αυτή τη στάση ανεξάρτητα αν είναι ένοπλη ή όχι. Είναι αντιφατικό το να βάλλεις κατά των «κομμουνισταράδων» και των «κοινωνιστών» έτσι γενικά και αόριστα σαν να είναι ο απόλυτος εχθρός, ενώ εσύ διοργανώνεις απρόσωπες εκδηλώσεις με αφίσες και με πνεύμα κινηματικής ενότητας, με απόψεις τις οποίες ενώνει μόνο η εξιδανίκευση των όπλων. Το να βάλλεις κατά της έννοιας της αλληλεγγύης, με βάση τη γραμμή του Ναβατόρε, και ακολούθως να εκδίδεις κείμενα χρησιμοποιώντας την έννοια της αλληλεγγύης υπερβολικά πολλές φορές στο κάτω μέρος του κειμένου, είναι αντιφατικό. Το να τάσσεσαι κατά της ολικής απελευθέρωσης και στη συνέχεια να κάνεις κινηματικές «συνεργασίες» (με υποστηρικτές της) είναι επίσης αντιφατικό. Καταλήγουμε εύκολα στο γεγονός πως κάποια πράγματα δεν δικαιολογούν τον πομπώδη υπεροπτισμό των «εγλωιστών».

Σε σχέση με το πρόταγμα της «ολικής απελευθέρωσης» και την ανάδειξη του αγώνα για την υπεράσπιση του φυσικού κόσμου είναι πλήρως αντιφατικό να κινείσαι στα πλαίσια του «κοινωνικού δαρβινισμού», την υπερθεμάτιση της επικράτησης του πιο «δυνατού», την εξύψωση του εγωισμού και απ' την άλλη να το παίζεις ότι είσαι ενάντια στον πολιτισμό, τον ανθρωποκεντρισμό και την εξημέρωση.

Πως μπορούν οι απόψεις του Στιρνερ οι οποίες ταυτίζονται σχεδόν με τις απόψεις των κλασικών φιλελεύθερων του 19^{ου} αιώνα να είναι ενάντια στο πολιτισμό, υπέρ της αγριότητας και της απελευθέρωσης συνολικά του φυσικού κόσμου; Οι απόψεις του Στίρνερ και του Νίτσε δεν διατυπώθηκαν στην προοπτική της αναρχίας και αυτό δεν μπορεί να αλλάξει όσο και να θέλουν ή προσπαθούν ορισμένοι να πείσουν. Η εναντίωση σε ορισμένες εκφάνσεις της κυριαρχίας μέσα σε ένα συνονθύλευμα από αντιφατικές διατυπώσεις όχι μόνο είναι άχρηστη για τον αναρχικό απελευθερωτικό αγώνα αλλά τελικά στρέφονται και εναντίον του. Κάπως έτσι φτάνουν αυτοί που τους βαφτίζουν μεγάλους και σπουδαίους να μοιάζουν με πατριώτες που τιμούν τους προγόνους τους (το αίμα τους) και όχι με αναρχικούς αγωνιστές.

Οι αριστερές παρατάξεις αντιμετωπίζουν την κοινωνία σαν «μάζα» και θέλουν να τη χρησιμοποιήσουν όπως αυτές νομίζουν, αφού πρώτα «έχρησαν» τους εαυτούς τους σαν τους εκλεκτούς που κατέχουν τη γνώση της κοινωνικής απελευθέρωσης. Οι εθνικοσοσιαλιστές κινούνται στην ίδια κατεύθυνση για την δόξα του έθνους και του πολιτισμού. Οι ατομικιστές επίσης υποτιμούν την «πλέμπα» για την πραγμάτωση του «εγωισμού» τους. Προφανώς αυτή

η αντιμετώπιση των ανθρώπων γενικότερα, δηλαδή η υποτίμηση τους και η ναρκισσιστική ιδέα (κάποιου) ότι είναι κάτι το ανώτερο δεν έχει σχέση με την αναρχία αλλά με την κυριαρχία. Αυτός που υποτιμά τους άλλους και με κουτοπονηριές και πολιτικαντισμούς έχει την πρόθεση να τους χρησιμοποιήσει είναι αξιοκαταφρόνητος, όπως και αυτός που τους θεωρεί ανίκανους να εξεγερθούν.

Η κοινωνία δεν είναι απλά μάζα και οι άνθρωποι ή κάποια άλλη ύπαρξη δεν είναι απλά άτομα. Το άθροισμα των ανθρώπων δεν είναι κοινωνία. Τα μέλη μιας κοινωνίας είναι κομμάτι της κοινωνίας, δηλαδή η κοινωνία υπάρχει και μέσα από τα μέλη της, η σχέση τους είναι αλληλένδετη. Δεν μπορεί να υπάρχει το ένα και να μην υπάρχει το άλλο. Η ζωικότητα του ανθρώπινου όντος που εξελίχθηκε αλληλεπιδρώντας με τη φυσική ολότητα δεν ταυτίζεται με την αλλοτρίωση μέσα στις δομές της μαζικής και ειδικότερα της βιομηχανικής κοινωνίας. Δεν μπορεί να υπάρξει ελεύθερη ζωή έξω από την ζωικότητα και την γήινη αλληλεπίδραση, δηλαδή έξω από τον φυσικό κύκλο της ζωής. Αυτό δεν σημαίνει υποταγή όπως σπεύδουν να συσκοτίσουν ορισμένοι ατομικιστές ή λάτρεις του πολιτισμού, αλλά συμβίωση με την υπόλοιπη ελεύθερη ζωή της φύσης. Η εξάρτηση και η υποταγή ξεκινά όταν η ολότητα καταστρέφεται και η ζωικότητα εξημερώνεται και φυλακίζεται για να υπάρχει ο πολιτισμός και το τεχνικό του σύστημα. Όσο υπάρχει εξουσιαστικό οικοδόμημα θα υποβιβάζεται ο άνθρωπος σε αριθμητική μονάδα και θα σχηματίζονται μαζικές κοινωνίες. Με λίγα λόγια ο πολιτισμός και ο ορθολογισμός του υποβίβασαν την ύπαρξη, εξατομικεύοντας την και ερμηνεύοντας την τεμαχισμένα, που είναι βέβαια μια κλασική μέθοδος της επιστημονικής έρευνας και του κρατικού ελέγχου.

Η έννοια του ατόμου, έτσι όπως ιδεολογικοποιείται από τους ατομικιστές, στην ουσία βασίζεται σε ένα αυθαίρετο βιολογικό διαχωρισμό. Είναι η ίδια οπτική που αναπαρήγαγε η εξουσιαστική πρακτική έτσι ώστε να επιβάλλεται, από την θρησκευτική εξουσία μέχρι το σύγχρονο έθνος-κράτος. Η κυριαρχία δίνει έμφαση στο βιολογικό διαχωρισμό έναντι της αντίληψης της διασύνδεσης μέσα στην αρχέγονη κοινότητα και τους βιότοπους. Η αντίληψη του ατόμου ως τέτοιο δεν είναι βέβαια, αμιγώς, μια κατασκευή του κράτους αλλά έχει θρησκευτικές καταβολές. Στα πλαίσια των ανθρωπομορφικών πολυθεϊστικών και ειδικότερα των μονοθεϊστικών θρησκειών ο άνθρωπος αντιμετωπίζεται σαν ξέχωρη ύπαρξη από οτιδήποτε άλλο. Για παράδειγμα, υποτίθεται πως ο άνθρωπος κρίνεται από το θεό σαν άτομο με βάση αυτά που έπραξε στη ζωή του. Αυτή η κατά άτομο κρίση εκ μέρους της θρησκείας και του παντοδύναμου θεού ήταν και η καλύτερη συνταγή έτσι ώστε το κράτος να ελέγχει κάποιον πληθυσμό, δηλαδή το σύνολο μιας κοινωνίας. Όπως «είμαστε» απέναντι στο θεό ατομικότητες έτσι είμαστε και απέναντι στο κράτος. Δηλαδή η εξατομίκευση που επέβαλε η θρησκεία δεν ήταν ένα άσχετο γεγονός με την μορφοποίηση του θεσμικού πλαισίου μιας οργανωμένης κοινωνίας. Η δυτική αντίληψη της ατομικότητας δεν προήλθε από πουθενά αλλού πέρα από την μετάλλαξη της χριστιανικής σημασίας της.

Από την μέρα που γεννιέται κάποιος δέχεται την επιβολή της εξουσίας και του κράτους, που ως μια συνεχόμενη κατάσταση τον διαπλάθει όπως παράλληλα διαπλάθει και την κοινωνία σαν μόρφωμα και θεσμό. Και επειδή η ύπαρξη του κράτους βασίζεται σε ένα υψηλό βαθμό οργάνωσης των ανθρώπινων δραστηριοτήτων, το ίδιο φροντίζει να υπάρχουν άτομα που θα αναπαράγουν τη δομή του.

Η κρατική δόμηση επιβλήθηκε σε μια προηγούμενη κατάσταση, ορίζοντας ένα νέο τρόπο ζωής βασισμένο στην κρατική οργάνωση. Κατέκτησε την αρχέγονη κοινότητα, διαχώρισε, αλλοτρίωσε και εξάρτησε τα μέλη της και στη συνέχεια αναπτύχθηκε προς άλλες μαζικές κατευθύνσεις. Η ακριβής ονομασία κάθε μέλους της μαζικής κοινωνίας, ο καταμερισμός εργασίας και η εξειδίκευση είναι πράγματα που διευθετεί το κράτος έτσι ώστε να υπάρχει σαν τέτοιο.

Γιατί να υπάρχει κάποιος μηχανισμός (όπως το κράτος) ο οποίος να ορίζει και να καταμερίζει τη ζωή; Γιατί ο ατομικισμός περιορίζει την ύπαρξη στα βιολογικά όρια του ανθρώπου και σε αυτό που φαίνεται; Δηλαδή ό,τι δεν φαίνεται δεν υπάρχει; Μια έγκυος γυναίκα πόσα άτομα είναι ένα ή δύο; Δύο σιαμαίες ποσά άτομα είναι ένα ή δυο; Το ανθρώπινο έμβρυο δεν πλάθεται από μια και μοναδική ουσία αλλά από διαφορετικές, το ίδιο και κάποιος που πεθαίνει, το σώμα του αποσυντίθεται και παίρνει ένα σωρό άλλες μορφές ζωής. Το «ανθρώπινο σώμα» πόσα άτομα εμπερικλείει;

Ο ίδιος ο πολιτισμός, μας καταντάει μονάδες οι οποίες δεν μπορούν να συλλάβουν τους εαυτούς τους σαν κομμάτι της φυσικής ολότητας αλλά σαν ιδιοκτήτες, εργάτες, πολίτες, καταναλωτές, δηλαδή σαν γρανάζια της μηχανής του.

Το ότι κάποιος φαινομενικά είναι αδιαίρετος (α-τομή) δεν σημαίνει κιόλας ότι ο ψυχισμός του δεν είναι διαιρεμένος και αλλοτριωμένος. Κάποιος φαινομενικά μπορεί να έχει το μυαλό του μέσα στο κρανίο του ενώ, μιλώντας μεταφορικά, να είναι πάνω από αυτό. Μπορεί κάποιος να είναι εδώ όμως με τη σκέψη του να είναι και κάπου αλλού. Οπότε πώς μπορεί κάποιος να ορίσει ποια είναι η ατομικότητα ή το τι είναι η κάθε οντότητα; Μόνο το κράτος είχε ανάγκη να ορίσει τις σχέσεις και τα όρια της κάθε οντότητας καταστέλλοντας ένα σύνολο από ικανότητες, λειτουργίες, τρόπους συμπεριφοράς και επικοινωνίας για να δουλεύει «ρολόι» το σύστημα του.

Η μαζική κοινωνία υπάρχει για αιτίες πολύ βαθύτερες από το λεγόμενο κοινωνικό συμβόλαιο ή την απλή συναίνεση των μελών της. Δεν είναι απλά η συνάθροιση ατόμων αλλά είναι ένας θεσμός που βασίζεται σε πολλά άλλα αλληλένδετα χαρακτηριστικά. Οπότε για να καταστραφεί αυτός ο θεσμός και όχι να εξολοθρευτούν οι άνθρωποι, θα πρέπει να αναζητηθούν οι δομές και οι διαδικασίες που τον ανέπτυξαν και τον συντηρούν. Ανέκαθεν η ύπαρξη μαζικής κοινωνίας συνεπαγόταν την ύπαρξη κράτους. Αυτό δεν σημαίνει ότι η μαζική κοινωνία και το κράτος ταυτίζονται. Οπότε το να στοχοποιείται η ανθρώπινη υπόσταση της μαζικής κοινωνίας

και όχι οι εξουσιαστικές θεσμίσεις, από αναρχική οπτική είναι εντελώς αποπροσανατολιστικό και με εξουσιαστικές προεκτάσεις. Επίσης, επειδή η λέξη κοινωνία από τη μια μπορεί να εκληφθεί σαν θεσμός και απ' την άλλη σαν το σύνολο των ανθρώπων, για να είναι σαφής κάποιος και να μην εμπλακεί σε παρανοήσεις των λεγομένων του θα πρέπει να είναι πιο επεξηγηματικός κάποιες φορές. Για παράδειγμα αν έγραφε κάποιος σε ένα τοίχο «κάτω η κοινωνία» οι ερμηνείες θα ήταν διφορούμενες. Με αυτό τον τρόπο αντίληψης των πραγμάτων εύκολα ο αναρχικός απελευθερωτικός αγώνας θα ταυτιζόταν με τυφλές επιθέσεις εναντίον του πλήθους, οπότε χρειάζεται υπευθυνότητα στο τι λέει και κάνει ο καθένας.

Όσοι μιλάνε ενάντια στη κοινωνία βγάζοντας τους εαυτούς τους έξω από αυτό το μόρφωμα σαν κάτι το υπεράνω, απλά αναπαράγουν τις ψευδαισθήσεις τους. Αν κάποιος είναι ενάντια στη κοινωνία σαν σύνολο ανθρώπων, και όχι σαν θέσπιση, το πιο εύκολο που έχει να κάνει είναι να εξολοθρεύσει τους κοντινούς του και τον εαυτό του.

Με την οπτική του πολιτισμού η ανθρώπινη οντότητα είναι διαχωρισμένη από τη φύση και συνδέεται με αυτήν μόνο εκμεταλλευτικά για να ικανοποιήσει τις «ανάγκες» του. Από αναρχική οπτική η ανθρώπινη οντότητα είναι ένα με τη φύση όπως το δέντρο είναι βαθιά ριζωμένο στο έδαφος. Όπως κάθε φυσική ύπαρξη παίρνει κάτι από τη Γη και δίνει πίσω κάτι άλλο έτσι ώστε να συντηρείται ο κύκλος της ζωής. Ο πολιτισμός όμως είναι εχθρός του κύκλου της ζωής επειδή για να υπάρχει τον καταστρέφει. Η ανθρώπινη ύπαρξη, όπως και κάθε άλλη ζωντανή ύπαρξη είναι πολύ περισσότερα από όσα ισχυρίζονται πολλοί «ειδικοί», και κυρίως είναι μέρος μιας κατάστασης που δεν έχει οργανικές καταβολές στο εξουσιαστικό οικοδόμημα αλλά στη βιόσφαιρα.

Οι σοσιαλιστικός αναρχισμός δίνει έμφαση στο πρόταγμα της «κοινωνικής απελευθέρωσης» φτάνοντας στο σημείο ορισμένοι υποστηρικτές του να χαρακτηρίζουν το σημερινό μόρφωμα της κοινωνίας σαν «α-κοινωνία», αμφισβητούν την άρρηκτη σχέση της μαζικής κοινωνίας και του κράτους ή λένε ότι ο «καπιταλισμός» δεν είναι ένα κοινωνικό σύστημα αλλά αντικοινωνικό. Το ίδιο λένε και για τα εθνικοσοσιαλιστικά κινήματα, ότι δηλαδή δεν είναι κοινωνικά κινήματα αλλά αντικοινωνικά. Ο ατομικιστικός αναρχισμός δίνει έμφαση στην απελευθέρωση του ατόμου υποστηρίζοντας ότι στη μαζική κοινωνία δεν υφίσταται εξατομίκευση, φτάνοντας μέχρι το σημείο κάποιοι υποστηρικτές του να ισχυρίζονται ότι το άτομο γίνεται τέτοιο όταν αποσύρεται από την «πλέμπα». Οι μεν εξιδανικεύουν την έννοια της κοινωνίας και οι δε την έννοια του ατόμου παραμερίζοντας το γεγονός ότι η αλλοτρίωση επικράτησε σε βάρος μιας προηγούμενης κατάστασης δίχως κράτος.

Η αναρχία είναι μια κατάσταση πέρα από ορισμούς, φόρμες και καθολικά συστήματα, πέρα από την μαζική κοινωνία και πέρα από το «άτομο-μονάδα-αριθμός». Ο «κοινωνικοκεντρισμός» όπως και ο «εγωκεντρισμός» δεν βοηθάνε αλλά εμποδίζουν τη συνολική κατανόηση της εξουσιαστικής δόμησης, ενώ είναι και οι δύο εξαρχής ιδεολογίες «ανθρωποκεντρικές» (πολιτισμένες). Μετά από τόσα χρόνια καταγραφής απόψεων σχετικά με

το άτομο και την κοινωνία, από διάφορες οπτικές και όχι βέβαια μόνο από αναρχικούς, καταντάει κάπως παρωχημένη αυτή η κόντρα όπου και οι δύο οπτικές διαφαίνεται ότι έχουν τεράστια κενά στην άποψη τους. Στην ίδια κατάσταση βρίσκεται και η αποδοχή του δίπολου περί «κοινωνισμού» και «αντικοινωνισμού». Είναι και αυτό άλλο ένα πλασματικό δίπολο που κατ' αρχήν βασίζεται σε διαφορετικές αντιλήψεις και νοηματοδοτήσεις των λέξεων. Για παράδειγμα κάποιος που είναι ενάντια στην ύπαρξη της μαζικής-πολιτικής κοινωνίας και του κράτους γιατί να παρουσιάζεται σαν «αντικοινωνικός» από την στιγμή που η έννοια του «αντικοινωνισμού» παραπέμπει σε ένα σύνολο από υποκείμενα ξένα προς αυτόν (π.χ. ρατσιστής, τοκογλύφος) και αναπαράγει ένα μπέρδεμα από την στιγμή που συμπλέκεται με το άλλο δίπολο του «κοινωνισμού»; Ή για παράδειγμα κάποιος που δηλώνει «αντικοινωνικός» από την μια είναι ενάντια σε αυτή την κοινωνία αλλά από την άλλη μπορεί να προτάσσει μια άλλη κοινωνία οπότε γίνεται και κοινωνικός ταυτόχρονα (η κοινότητα επίσης μπορεί να χαρακτηριστεί ή ερμηνευθεί σαν μια μορφή κοινωνίας). Το κράτος μπορεί να χαρακτηριστεί από κάποιους ως αντικοινωνικός μηχανισμός επειδή για παράδειγμα καταστέλλει τις κοινωνικές αντιστάσεις όμως απ' την άλλη το κράτος ελέγχοντας και επιβάλλοντας νόμους μορφοποιεί την κοινωνία οπότε είναι ένας κοινωνικός μηχανισμός. Γενικά ό,τι και να διαπράξει κάποιος έχει κοινωνικές προεκτάσεις, απ' την στιγμή που οι πράξεις του λαμβάνουν χώρα μέσα στο κοινωνικό πεδίο, για παράδειγμα μια δολοφονία είναι αναντίρρητα ένα κοινωνικό φαινόμενο ή ο θεσμός της φορολόγησης αφορά την κοινωνική ρύθμιση. Οπότε δεν είναι ζήτημα ουσίας το τι είναι αντικοινωνικό ή κοινωνικό επειδή η κάθε πράξη μπορεί να ερμηνευθεί με διαφορετικούς τρόπους, το θέμα είναι να πούμε ρητά το τι θέλουμε χωρίς να φτιάχνουμε «-ισμούς», παίζοντας με δίπολα.

Μπορεί να ισχυριστεί κάποιος ατομικιστής ότι το κοινωνικό σύστημα είναι «αντι-ατομικιστικό», δεν θα μπορούσε όμως όπως αναφέρθηκε να υπάρχει η μαζοποίηση και ο έλεγχος αν δεν υπήρχε εξεταστικότητα. Το βασικό ζήτημα δεν είναι το αν η κυριαρχία προκαλεί τον «ατομικισμό» ή τον «αντιατομικισμό», τον «κοινωνισμό» ή τον «αντικοινωνισμό» άλλα το ότι υποτάσσει την ανθρώπινη ύπαρξη σε ένα τεχνικό σύστημα που την εμποδίζει να αναπτύξει ελεύθερες σχέσεις και ελεύθερο τρόπο ζωής.

Πάνω στο πιο πάνω σκεπτικό κάποιοι ατομικιστές γράφουν: «Μπορεί επίσης να υποστηριχθεί ότι ένα σύστημα αντιπροσωπευτικής κυβέρνησης, και συνεπώς, ένα σύστημα αντιπροσωπευτικού δικαίου είναι επίσης αντι-ατομικιστικό». Και συνεχίζουν: «Εάν περιμένεις οι άλλοι να σέβονται τα δικαιώματά σου πρέπει φυσικά, λογικά να επεκτείνεις αυτό το σεβασμό στους άλλους. Κάνοντας αυτό που θέλεις, όταν πληγώνεις τους άλλους, δεν σηματοδοτεί τη γιορτή των δικαιωμάτων του ατόμου, αλλά των δικών σου απεριόριστων δικαιωμάτων, τα οποία, εάν θίγουν σοβαρά τους άλλους, πρέπει να στηρίζονται σε κάποια σχέση εξουσίας». Όπως ο Στίρνερ έτσι και οι συγγραφείς του παραπάνω αποσπάσματος συνδέουν ο μεν το άτομο με την ιδιοκτησία και οι δε με τα δικαιώματα, αλλά ως γνωστό και οι δύο αυτοί θεσμοί (των δικαιωμάτων και της ιδιοκτησίας) συνδέονται με το κράτος. «Η

φιλοσοφία αυτή δεν αποκλείει σχήματα ανθρωπίνων κοινοτήτων και συνεργασίας. Αντιθέτως, μια ατομικιστική ηθική μπορεί να περιλαμβάνει τις υψηλότερες μορφές (εκούσιων) κοινοτήτων και συνεργασίας (η αναρχική ιδέα των ελεύθερων σχέσεων)». Οι συγγραφείς αυτού του κειμένου προβάλλουν την σημερινή εικόνα του ατόμου σε μια μελλοντική κατάσταση η οποία θα είναι ελεύθερη, δηλαδή το ίδιο που κάνουν οι σοσιαλιστές αναρχικοί ή μη προβάλλοντας τη μαζική κοινωνία του σήμερα σε απελευθερωμένες συνθήκες. (Τα αποσπάσματα είναι από κείμενο που γράφτηκε για το περιοδικό “Osrobohudyebeyi Leechonostee”, «Η απελευθέρωση του ατόμου», 1992).

Η συγκρότηση της ατομικότητας και η αντίληψη για αυτήν συνδέεται άμεσα με την ύπαρξη της κοινωνίας και τα δομικά χαρακτηριστικά της, υπάρχει δηλαδή μια ανοιχτή σχέση μεταξύ του μεμονωμένου ανθρώπου και της κοινωνίας. Την έννοια της ατομικότητας είναι παραπλανητικό να τη βλέπουμε μονόπλευρα και διαχωριστικά σαν αυθύπαρκτη οντότητα, αλλά μπορούμε να την αντιλαμβανόμαστε επιπρόσθετα σαν σχέση ή σαν μέρος μιας σχέσης που αλληλεπιδρά και μετασχηματίζεται. Κάθε άνθρωπος διαμορφώνεται σε μεγάλο βαθμό με βάση τα στερεότυπα της κοινωνίας, ενώ και ο ίδιος συνεισφέρει στην αναπαραγωγή αυτών των στερεότυπων ή σε κάποιες περιπτώσεις εναντιώνεται σε κάποια από αυτά.

Απέναντι στα δεδομένα που υπάρχουν, δηλαδή στο ότι σήμερα γεννιέται ο άνθρωπος μέσα σε μια οργανωμένη μαζική κοινωνία, μια αναρχική πρόταση είναι να καταστραφεί το εξουσιαστικό οικοδόμημα έτσι ώστε οι άνθρωποι να γεννιούνται και να ζουν μέσα σε αδόμητες σχέσεις. Το παιδί μέσα σε τέτοιες αδόμητες σχέσεις και καταστάσεις, θα διαμορφώνει την ύπαρξη του αλληλεπιδρώντας με τον κόσμο γύρω του. Οι σχέσεις του, χωρίς να καταπιέζεται και να καθοδηγείται από θεσμούς, δεν θα διαπλάθονται προς ένα συγκεκριμένο στερεότυπο για την αναπαραγωγή ενός εξουσιαστικού τρόπου ζωής. Το ζήτημα δεν είναι η επικράτηση κάποιου είδους ατομικισμού αλλά η καταστροφή συνολικά της κυριαρχίας για να υπάρξει ανεμπόδιση η ζωή.

Ο ατομικισμός αποκτάει κύρος όταν η μαζική κοινωνία εκλαμβάνεται σαν μια φυσική κατάσταση και μέρος του κύκλου της ζωής των βιοτόπων. Δεν είναι τυχαίο που ο ατομικισμός διαδόθηκε σαν θεωρητικό ρεύμα παράλληλα με τις κοινωνικο-δαρβινίστηκες αντιλήψεις. Πρόκειται για ένα ιδεολογικό άλμα που αδιαφορεί για το ότι το σύστημα του πολιτισμού υπάρχει ανταγωνιστικά προς τη φυσική κατάσταση. Είναι αντιφατικό να προσπαθεί να αναδείξει κάποιος κάτι απελευθερωτικό με βάση τον ατομικισμό αφού οι απόψεις που τον πλαισιώνουν, γενικότερα, αποτελούν βασικό ιδεολογικό όπλο της κυριαρχίας. Αυτό έκανε κατά κάποιο τρόπο ο Στίρνερ, που εν τέλει οδηγήθηκε σε διφορούμενες απόψεις.

Ο ατομικισμός είναι βασικό κεφάλαιο της νεωτερικής εποχής και σκέψης, και ως τέτοιος είναι αναμενόμενο ότι θα δεχτεί καίρια πλήγματα με το τέλος αυτής της εποχής.

Μπορεί να μην έχουμε ρίζες όπως τα φυτά, όμως αυτό δεν σημαίνει ότι δεν είμαστε ως ανθρωπίνες υπάρξεις ένα με τη Γη. Ο αέρας που αναπνέουμε διαρκώς, η τροφή που καταναλώνουμε, το έδαφος που πατάμε καταδεικνύουν την συνυφασμένη ύπαρξη μας με την ολότητα της ζωής. Το άτομο έτσι όπως ορίζεται στο Δυτικό πολιτισμό είναι μια φαινομενικότητα στην οποία δόθηκε έμφαση έτσι ώστε να υπερισχύσει και να δικαιολογηθεί ένας διαχωρισμός με βάση τη βιολογική υπόσταση. Η διαιώνιση αυτού του διαχωρισμού, του μεμονωμένου ανθρώπου από τον υπόλοιπο κόσμο, συντηρεί και αναπαράγει τη κυριαρχία.

Η «ένωση εγωιστών» δεν αποτελεί ένα αναρχικό πρόταγμα επειδή ακριβώς αυτή η «ένωση» ανθρωπίνων οντοτήτων υπάρχει μόνο εντός της οργανωμένης-μαζικής κοινωνίας σαν άλλο ένα μέρος της. Η εναντίωση προς κάθε είδους κοινότητα ή ομαδοποίηση με το πρόσχημα ότι αποτελούν εξουσιαστικές δομές αγγίζει τα όρια της γελοιότητας, οι ατομικιστές που εκφέρουν αυτή την άποψη μάλλον δεν βλέπουν την «ένωση εγωιστών» σαν κάποιου είδους ομαδοποίηση. Ο ατομικισμός είναι ένα δόγμα επειδή παραπαίει στις ίδιες τις αντιφάσεις της άποψης του σαν σύνολο. Ο κάθε άνθρωπος θα θέλαμε να αφυπνιστεί και να αγωνιστεί για την ολική απελευθέρωση, αυτό όμως δεν έχει σχέση με τον ατομικισμό σε καμία περίπτωση, ο ατομικισμός λέει «αγωνίσου μόνο για το άτομο σου», που εύκολα μεταφράζεται στο «κάνε αυτό που σε συμφέρει σαν άτομο», δηλαδή είναι κατά μία έννοια το απόσταγμα της ιδεολογίας του σύγχρονου τρόπου ζωής στο σύμπλεγμα της κυριαρχίας. Ένα εύστοχο πρόταγμα δεν θα ήταν βέβαια «αγωνίσου για τους άλλους» αλλά αγωνίσου για την απελευθέρωση της ολότητας της ύπαρξης από την κυριαρχία, κάτι που είναι αλληλένδετο με τον καθένα.

Από την εξημέρωση ανθρώπου και φύσης, στις μονοθεϊστικές θρησκείες, τον ανθρωποκεντρισμό και τον ατομικισμό σχηματίζεται ένα αλυσιδωτό κοινωνικό-ιστορικό μόρφωμα από γεγονότα, ιδεολογίες και θεσπίσεις που πάνω τους βασιζέται ο σύγχρονος τρόπος ζωής. Από την ατομική επίβλεψη και κρίση, τον μοναδικό θεό και τη δύναμη του κράτους, στον ανθρωπισμό της αναγέννησης, τα ατομικά δικαιώματα, την ατομική ιδιοκτησία και τον καταμερισμό εργασίας στις τερατώδεις μαζικές κοινωνίες του σήμερα. Χωρίς την εξατομίκευση που μεθοδευμένα επιβάλλει το κράτος η κοινωνία καταρρέει όπως και η εξουσιαστική χαρακτηριστική του μεμονωμένου ανθρώπου, τα διαπιστευτήρια της «γραφειοκρατίας» παύουν να συνδέουν τους ανθρώπους με το σύστημα και οι ελεύθερες σχέσεις αρχίζουν να ξετυλίγονται. Ο ατομικισμός είναι μια πλαστή αντίληψη που επιβιώνει στα πλαίσια του πολιτισμού, αφού ακόμα και ο ερημίτης που ζει σε ένα βουνό διαμορφώνει σχέσεις και συνδέεται άμεσα με τη φύση γύρω του, στην ουσία δεν είναι ατομικιστική η ζωή του αλλά είναι μέρος της φύσης, σαν το δέντρο που χώνει τις ρίζες του βαθιά στη γη. Μπορεί ο ατομικισμός κατά μια έννοια να εκλαμβάνεται σαν να είναι το αντίθετο της κοινωνικής δόμησης ή του σοσιαλισμού-κοινωνισμού, όμως στην ουσία είναι ένα ρεύμα σκέψης αλληλένδετο με αυτά τα μορφώματα και τις ιδεολογίες τους. Χωρίς τον ατομικισμό δεν υπάρχει σύγχρονη κοινωνία (συμπεριλαμβανομένης και της κομμουνιστικής εκδοχής) και

χωρίς τη μαζική κοινωνία δεν υπάρχει ατομικισμός. Μαζοποίηση και ατομικισμός στην ουσία συνυπάρχουν σαν προϊόντα της ίδιας κατάστασης.

Αν υπάρχει πρόθεση για μια συγκροτημένη αντιπαράθεση με τις δομές του πολιτισμού αυτό δεν μπορεί να γίνει μέσα από την ατομικιστική οπτική του πολιτισμένου αλλά μέσα από μια απελευθερωτική οπτική για την αναδημιουργία της ελεύθερης κοινότητας και την επανασύνδεση με την ολότητα της φύσης. Το να αρνείσαι κάθε εξουσία αυτό δεν σε κάνει ατομικιστή. Επειδή αν ο ατομικιστής αρνηθεί κάθε εξουσία θα έρθει σε σύγκρουση με τον εαυτό του, επειδή έτσι θα θιγούν τα συμφέροντα του, αυτά τα συμφέροντα που του εξασφαλίζει ο πολιτισμός εις βάρος της φύσης ή άλλων ανθρώπων. Επανερχόμαστε στο ότι οι ατομικιστικές θεωρίες είναι αλληλένδετες με την υποστήριξη της στρεβλής θέσης ότι ο πολιτισμός είναι μια φυσική κατάσταση ή είναι η αντανάκλαση της φύσης.

Η τελευταία λέξη των ατομικιστικών θεωριών βρίσκεται στις επιστημονικές διακηρύξεις της κοινωνιοβιολογίας, που υποστηρίζει ότι υπάρχει εγωιστικό γονίδιο και με βάση αυτό το «πόρισμα» επιχειρείται να αναλυθεί και να δικαιολογηθεί η κοινωνική δόμηση και η εξέλιξη του ανθρώπινου είδους εντός του εξουσιαστικού οικοδομήματος σαν μια αναπόφευκτη κατάσταση. Οι κοινωνιοβιολόγοι υποστηρίζουν ότι οι πολιτισμικές αξίες (όπως ο «εγωισμός») μεταδίδονται μέσω της κληρονομικότητας και της γονιδιακής αναπαραγωγής.

Αν και ο Στίρνερ αντίθετα από τους κοινωνιοβιολόγους υποστηρίζει ότι ο εγωιστής δεν γεννιέται αλλά γίνεται, πράγμα που δείχνει ότι στην ουσία δεν είναι κάτι το σύμφυτο με τον άνθρωπο, αλλά εμφανίζεται σαν μια αντίδραση απέναντι στην καταπίεση που βιώνει από τον κοινωνικό του περίγυρο. Όπως προτείνει: αντί να συνεχίσουμε να υπηρετούμε ανιδιοτελώς τους μεγάλους εγωιστές, να γίνουμε οι ίδιοι εγωιστές (μεγάλους εγωιστές εννοεί τους εξουσιαστές). Οπότε ο Στιρνερικός ατομικισμός δεν είναι μια πρόταση για μια ελεύθερη ζωή για όλους αλλά ένας τρόπος προσαρμογής στα γρανάζια του πολιτισμού. Κατ' αυτό τον τρόπο η ατομικιστική σκέψη βλέπει την εξουσιαστική δόμηση σαν να είναι κάτι που πρέπει να αποδεχθούμε και να αντιμετωπίσουμε με τον ίδιο τρόπο που μας αντιμετωπίζει, έτσι ώστε να μπορέσουμε να επιβιώσουμε. Ο Στιρνερ δεν λέει σε καμιά περίπτωση ότι ο εγωιστής επιτίθεται στον πολιτισμό αλλά αντιθέτως ζει σε αυτόν σύμφωνα με κάποιες βασικές του αξίες, όπως είναι η έμφαση στην ατομικότητα. Βλέποντας την φύση και την κοινωνία σαν να λειτουργούν με παρόμοιο τρόπο δεν μένει κάποια έξοδος διαφυγής παρά μόνο η αποδοχή της κυριαρχίας και η επιβίωση του ατόμου εντός της.

Για την περίπτωση των ατομικιστών που βλέπουν την ιδέα τους απλά ως μέσο που τους «βοηθάει στο να δράσουν» δεν χωράει ιδιαίτερος σχολιασμός επειδή απλά είναι αδύνατο να συγκλίνει ένα επιχείρημα θεώρησης με την πρακτικιστική αντίληψη που δεν συνδέεται με κάποια θεώρηση. Η επιθετικότητα κάποιου ανθρώπου προς τους θεσμούς του κράτους εννοείται πως δεν τον κάνει αυτομάτως ατομικιστή, το να δικαιολογήσει κάποιος τον ατομικισμό του με πρακτικιστικά επιχειρήματα φανερώνει τα κενά της άποψης του

ατομικισμού. Κατ' αυτό τον τρόπο η δράση των ατομικιστών παραμένει στα πλαίσια μιας αντιπολιτευτικής στάσης ως δράση και σκέψη χωρίς απώτερο σκοπό να βγει από αυτά τα πλαίσια.

Αυτό που λέγεται «αναρχο-ατομικισμός», εκτός από το ζήτημα του τεμαχισμού της αναρχίας και την ιδεολογικοποίηση της, εμπεριέχει όλες τις προαναφερθείσες προβληματικές με βασικότερη αυτή της απουσίας προτάγματος και οράματος. Η «ένωση ατομικιστών» σαν όρος για ένα γενικευμένο τρόπο ζωής έρχεται πολύ εύκολα να ταυτιστεί με την υπάρχουσα κατάσταση του κράτους. Από την στιγμή που ο ατομικιστής έχει τα δικά του συμφέροντα θα ήταν αδύνατο να συνυπάρξει χωρίς να υπάρχει ένας κεντρικός μηχανισμός που να «κατευνάζει τα πνεύματα», κάτι που αποδέχτηκε και η κάθε ακραία φιλελεύθερη οικονομικοπολιτική τάση στην πορεία του χρόνου. Η άλλη λύση που εύκολα συμπεραίνεται, στα πλαίσια μιας ατομικιστικής κατάστασης χωρίς κράτος, είναι το ιδεολόγημα της επικράτησης του δυνατότερου, δηλαδή η ουσία του κοινωνικού δαρβινισμού και η εκ νέου εφεύρεση του κράτους. Τα ατομικά ή συλλογικά συμφέροντα αγκιστρώνουν τους ανθρώπους με τους θεσμούς και είναι μια βασική αιτία για την ύπαρξη ενός πραγματικού συνηθισμένου εγωιστή και όχι μόνο ενός ιδεολόγου. Το ότι υπάρχουν συμφέροντα και ιδιοκτησία είναι ένας βασικός λόγος που δεν ζούμε ελεύθεροι με την αναρχική έννοια.

Είναι παράδοξο (έως και κοροϊδία) να ισχυρίζονται οι αναρχοκομμουνιστές ότι η κοινωνία θα αναλάβει ένα σύστημα το οποίο έχει δομηθεί με βάση τον διαχωρισμό, τον εξαναγκασμό, την εξουσία, την εξατομίκευση και τη μαζοποίηση (κτλ) μετατρέποντας το σε ένα σύστημα που θα λειτουργεί με βάση τις ελεύθερες σχέσεις χωρίς γραφειοκρατία και γενικά κράτος. Από την άλλη οι ατομικιστές είναι αντιφατικό ενώ λένε ότι αρνούνται τη μαζοποίηση και τη κοινωνία γενικά, να προωθούν τον ατομικισμό σαν κάτι το άσχετο με το οικοδόμημα της κυριαρχίας.

Ο αναρχοκομμουνισμός προτάσσει μια κοινωνικοπολιτική κατάσταση αναντίρρητα στα πλαίσια του βιομηχανικού πολιτισμού με το πρόσχημα της αυτοδιαχείρισης. Στην ουσία του ένα τέτοιο πρόταγμα είναι αντιφατικό, αλλά αυτό που πρέπει να τονιστεί είναι ότι κάθε μορφή σοσιαλισμού εμπεριέχει τον ατομικισμό. Ο κλασικός ατομικισμός που αναδεικνύει ο σύγχρονος τρόπος ζωής, σε σχέση με τις σοσιαλιστικές ιδεολογικές του εκδοχές, συγκριτικά κυμαίνεται σε επίπεδα ποσοτικά και όχι ουσίας. Θα ήταν αδύνατο να υπάρχει κάποιου είδους βιομηχανική κοινωνία χωρίς να υπάρχει ο ατομικισμός σαν ιδεολογία και πράξη στη κοινωνία. Η έκδοση ταυτότητας, ο καταμερισμός εργασίας, η ατομική ανέλιξη, η κατάρτιση και η εξειδίκευση είναι απαραίτητα συστατικά για να λειτουργήσει το εργοστασιακό και γενικά το βιομηχανικό σύστημα. Οπότε και ο αναρχοκομμουνισμός στον πυρήνα του προωθεί τον ατομικισμό ως απαραίτητο συστατικό της βιομηχανικής παραγωγικής διαδικασίας και όχι το αντίθετο όπως διακηρύσσει .

Ο ατομικισμός είναι μια συγκαλυμμένη μορφή κοινωνισμού και ο βιομηχανικός κομμουνισμός μια συγκαλυμμένη μορφή ατομικισμού. Η αντιπαράθεση μεταξύ ατομικισμού και κοινωνισμού

αποτελεί μέρος του λόγου μιας κοινής κατάστασης. Η εξουσία αναπαράγεται και συλλογικά και ατομικά, ενώ η απελευθέρωση είναι πέρα από τα πλασματικά δίπολα και την εξιδανίκευση του ενός ή του άλλου μέρους κάποιου δίπολου. Και οι δύο τάσεις, σαν ένα, κινούνται στα πλαίσια του ανθρωποκεντρισμού, του εξελικτισμού και της προόδου. Τόσο η μια τάση όσο και η άλλη βασίζονται πάνω στις δομημένες συνθήκες από το κράτος.

Ο αναρχοκομμουνισμός προκρίνει μια άλλη μαζική κοινωνία, αποδεχόμενος το τεχνικό σύστημα, και γι' αυτό θα αναπαράγει εξουσία κατά την εφαρμογή του. Αντίθετα θα εμποδιστεί η δόμηση κράτους με την αποδόμηση της μαζικής κοινωνίας και τη δημιουργία ομάδων και κοινοτήτων οι οποίες δεν θα υπάρχουν με βάση ένα κοινό πολιτικό πλέγμα (κοινοτισμός, ομοσπονδία). Οι ατομικιστές που αντιτίθενται στη συστηματοποίηση και την μαζοποίηση που προκρίνει ο αναρχοκομμουνισμός δίνουν υπερβολική έμφαση στο βιολογικό άτομο ενώ θα έπρεπε να δουν τον άνθρωπο μέσα από μια οικοκεντρική και συμπαντική οπτική και όχι με εγωκεντρική και ανθρωποκεντρική επιστρέφοντας έτσι πάλι στην οργανωμένη-μαζική κοινωνία.

Η απελευθέρωση δεν είναι μια στενά ατομική υπόθεση, αλλά μια πιο συνολική κατάσταση που περιλαμβάνει την κάθε μεμονωμένη ύπαρξη. Δεν υπονοείται ότι δεν πρέπει ο καθένας να διατηρεί μια προσωπική στάση ζωής ενάντια στον πολιτισμό. Το να δικαιολογεί την ασυδοσία του κάποιος με το να λέει ότι δεν μπορεί να κάνει τίποτα σαν άτομο και ότι πρέπει να αλλάξει όλη η κοινωνία για να αλλάξει και αυτός κάτι στη ζωή του τότε αυτό είναι ατομικισμός ή αλλιώς ωχαδερφισμός.

Η «ένωση εγωιστών» δεν πατάει πουθενά αφού δεν υπήρξε ποτέ ως τέτοια σε ελεύθερες συνθήκες και εκτός κρατικών δομών. Ακόμα και οι ατομικιστές φτιάχνουν ομάδες, επαναστατικές οργανώσεις και ομοσπονδίες ή συμμετέχουν σε διάφορες κοινωνικές-κινηματικές δομές, οπότε ποια η διαφοροποίηση της ένωσης εγωιστών από τη συλλογικότητα ή ακόμα την κοινωνία ατόμων και ιδιοκτητών;

Ο Στίρνερ βάλει κατά του Φόουερπαχ ο οποίος όπως λέει ο πρώτος στη θέση του θεού τοποθέτησε τον άνθρωπο, ενώ ο ίδιος (ο Στίρνερ) τοποθετεί το «εγώ» του. Η συνολική άρνηση του εξουσιαστικού οικοδομήματος περνάει σε δεύτερη μοίρα αφού προέχει η εξιδανίκευση άλλης μιας αναδυόμενης ιδεολογίας, του «εγωισμού». Ο Στίρνερ κατά μια έννοια «ριζοσπαστικοποιεί» τον ανθρωποκεντρισμό, αφού ο «εγωιστής» του διεκδικεί τα πολιτισμένα του συμφέροντα έναντι των «άλλων», όπως και το άτομο στην ιδανική αυτορυθμιζόμενη «ελεύθερη αγορά» του Άνταμ Σμίθ. Το ιδεολόγημα περί της ανωτερότητας του ανθρώπου έναντι του υπόλοιπου φυσικού κόσμου δεν μπόρεσε να κινήσει την προσοχή του Στίρνερ (όπως και των περισσότερων κομμουνιστών και αναρχιστών) αφού αυτό συγκρούεται με τα πολιτισμένα τους συμφέροντα, ειδικά για τους «ατομικιστές» μια μη εγωκεντρική αντίληψη ενσυναίσθησης του φυσικού κόσμου ακούγεται προς το ιδεολόγημα τους σαν έκπτωση και αδυναμία.

Όταν η αναρχία γίνεται το μέσο για να εκφράσουν κάποιιοι το πόσο τέλειοι ή υπεράνω είναι τότε χάνεται κάθε ουσία και νόημα για έναν αγώνα που πρέπει να έχει σαν στόχο να συγκρουστεί με κάθε εξουσία και να προωθεί την ολική απελευθέρωση. Μέσα στη δύνη της θεαματικής κοινωνικότητας είναι περιττό και άχρηστο να εμπλέκεται η αναρχία σε μια φαινομενικότητα. Η κυριαρχία έχει εγκατασταθεί τόσο μέσα μας όσο και έξω από εμάς, σαν τρόπος σκέψης, σαν εξάρτηση, σαν κοινωνία, σαν ατομικότητα. Οπότε η προσπάθεια οφείλει να πάει και προς τις δυο κατευθύνσεις, η ιδέα του εγωισμού όμως δεν πάει πουθενά. Το να θέλει κάποιος να είναι ελεύθερος από κάθε τι που τον καταπιέζει, αυτό δεν είναι εγωισμός. Το να θέλει κάποιος την απελευθέρωση όλης της φυσικής ύπαρξης αυτό δεν είναι εγωισμός αλλά μια αναρχική άποψη. Ο εγωισμός έχει να κάνει με τη διεκδίκηση κάποιων συμφερόντων και την αυτοπροβολή, η απελευθέρωση δεν είναι κάτι τέτοιο, εκτός και αν βλέπεις την ελευθερία μέσα στην κατοχή και την ιδιοκτησία όπως ο Στίρνερ.

Όταν οι ατομικιστές υποστηρίζουν τον «πόλεμο όλων εναντίον όλων» πόσο μακριά βρίσκονται από τις απόψεις του Thomas Hobbes (*bellum omnium contra omnes*, φράση που περιγράφει αυτό που δήθεν συμβαίνει στη φύση), του φιλόσοφου εκείνου που ήταν ένας από τους πρώτους θεμελιωτές του σύγχρονου κράτους και ιδρυτής της σύγχρονης πολιτικής φιλοσοφίας με απόψεις του τύπου «ο άνθρωπος για τον άνθρωπο είναι λύκος». Ο Λεβιάθαν του Thomas Hobbes, όχι τυχαία, έχει ως βάση του μερικές απλές προδιαγραφές όπως: ο νόμος του να συνδέεται με την κατοχή, να είναι απρόσωπος και να αντιλαμβάνεται τους πάντες ως αφηρημένες-απρόσωπες μονάδες. Οι ίδιες απόψεις αναπαράγονται με ένα δήθεν ανατρεπτικό προφίλ (με πρωτεργάτη τον Στίρνερ) και στην ουσία τους τάσσονται ενάντια σε έναν ελεύθερο τρόπο ζωής, παρουσιάζοντας την ανθρώπινη φύση σαν ένα αιμοσταγές και σκληρό ον, αδιαφορώντας για τη δομή του πολιτισμού και το ρόλο που παίζει για την διαμόρφωση ενός εξουσιαστικού τρόπου ζωής.

«Ο τρόπος με τον οποίο αναπαριστά τη φύση η σύγχρονη Δύση είναι το λιγότερο διαδεδομένο πράγμα στον κόσμο. Σε πολυάριθμες περιοχές του πλανήτη, τα ανθρώπινα και τα μη ανθρώπινα δεν θεωρούνται ότι ξετυλίγονται σε ακοινωνήτους κόσμους και σύμφωνα με ξεχωριστές αρχές. Το φυσικό περιβάλλον δεν αντικειμενοποιείται, σαν αυτόνομη σφαίρα – τα φυτά και τα ζώα, τα ποτάμια και τα βράχια, τα μετέωρα και οι εποχές, δεν τοποθετούνται στην ίδια οντολογική κόχη, που ορίζεται από την έλλειψη ανθρώπινης υπόστασης.» (Η δυτική ψευδαίσθηση της ανθρώπινης φύσης, του Marshall Sahlins, εκδόσεις του εικοστού πρώτου, σ. 111)

Υπάρχει μια δεδομένη κατάσταση αυτή τη στιγμή που μας διαχωρίζει από την ελεύθερη και φυσική ζωή. Το κράτος και οι θεσμοί του συνολικά, η δόμηση της μαζικής κοινωνίας και το τεχνοβιομηχανικό σύστημα είναι ακριβώς μπροστά μας σαν απροσπέλαστο τοίχος. Το να βγαίνουν κάποιιοι και να λένε ότι «φταίει η κοινωνία, που δεν θέλει να είναι ελεύθερη αλλά θέλει να είναι υποταγμένη πλέμπα», δεν βοηθάει σε τίποτα. Αυτό συμβαίνει διότι πίσω από αυτόν τον αφορισμό υπάρχει ο ελιτισμός και η μερικότητα. Το να εξιδανικεύεις το πρόσκαιρο

βίωμα και τις ψευδαισθήσεις που αυτό παράγει πάει να πει ότι αναζητάς συνοδοιπόρους που να πιστεύουν σε ένα δόγμα και όχι συνοδοιπόρους για μια ουσιαστική αναζήτηση της αναρχίας. Ο καθένας θα μπορούσε να καταλάβει πόσο άστοχη είναι η στοχοποίηση των μελών της κοινωνίας έτσι γενικά και αόριστα. Ο καθένας μπορεί να καταλάβει ότι η αναρχία μέσα από αυτήν την ιδεολογία μπορεί μόνο να ταυτιστεί με ένα δόγμα μισαλλοδοξίας για το τίποτα. Αντί να γίνει μια αναζήτηση σε επίπεδο θεώρησης (που να μετουσιώνεται σε πράξεις) σε ζητήματα όπως το πώς δομήθηκε και δομείται η κυριαρχία και πώς θα μπορούσε να υπάρξει ένας ελεύθερος τρόπος ζωής για κάθε πλάσμα της Γης, κάποιοι στο όνομα της αναρχίας εξιδανικεύουν το «εγώ» τους σαν να είναι το κέντρο του κόσμου.

Η ιδεολογία κάθε μορφής ατομικισμού στην ουσία της δεν είναι απελευθερωτική αλλά ένα ακόμα δομικό χαρακτηριστικό του πολιτισμού, επειδή δεν μπορεί να συμβάλει στο να ξεσπάσει το ξέφρενο μεθυστικό ξεφάντωμα της ζωής χωρίς μαζοποίηση, χωρίς ατομικές και συλλογικές ταυτότητες, ατομικούς και συλλογικούς ρόλους, χωρίς ατομική ιδιοκτησία και δομημένα ατομικά συμφέροντα, κράτος και εξουσία.

Μέρος Β'

Πιο κάτω παρατίθενται κάποια αποσπάσματα από βιβλία, έντυπα ή ανεξάρτητα κείμενα στα οποία ακολουθεί σχολιασμός. Σίγουρα είναι προβληματικό να αποσπώνται μέρη ενός ενιαίου κειμένου και να σχολιάζονται, παρ' όλα αυτά μάλλον μόνο έτσι μπορεί να γίνει μια πιο ουσιαστική αντιπαράθεση με κάποιες από τις θέσεις ορισμένων ατομικιστών και να βοηθηθεί ο κάθε αναγνώστης να αντιληφτεί καλύτερα την ουσία της αντιπαράθεσης. Η επιλογή κάθε αποσπάσματος έγινε με την πρόθεση να φαίνεται όσο το δυνατό πιο ξεκάθαρα η διατύπωση των θέσεων με τις οποίες υπάρχει διαφωνία.

Ο μοναδικός και η ιδιοκτησία του, Μ.Στίρνερ, εκδ. Θηράθεν.

«Ο άντρας διακρίνεται από τον νέο στο ότι παίρνει τον κόσμο έτσι όπως είναι, αντί να τον φαντάζεται στραβά και να θέλει να τον βελτιώσει, δηλαδή να τον φτιάξει σύμφωνα με τα ιδεώδη του· στον άντρα εδραιώνεται η άποψη ότι πρέπει να χειρίζεται κανείς τον κόσμο σύμφωνα με το συμφέρον του, όχι σύμφωνα με τα ιδεώδη του.» σ.35

Υπάρχουν πολλοί «νέοι» που κοιτούν το συμφέρον τους και πολλοί «άντρες» που κοιτάνε τα ιδεώδη τους, οπότε οι ιδέες και η συμπεριφορά κάθε ανθρώπου δεν προσδιορίζονται από την ηλικία στην οποία βρίσκεται. Ο Στίρνερ μάλλον προσπαθεί να δικαιολογήσει τον εαυτό του, ο οποίος σαν νέος ίσως έβαζε μπροστά τα ιδεώδη του ενώ μεγαλώνοντας έβαλε μπροστά το συμφέρον του και μάλιστα τύννοντας το όλο θέμα ιδεολογικά, όπως κάνουν άλλωστε πολλοί άλλοι, αυτό όμως δεν σημαίνει ότι είναι ο κανόνας για τον καθένα ή την καθεμία. Είναι πασιφανής η τάση παραίτησης του Στίρνερ και ο συμβιβασμός του με κάποια κοινωνικά στερεότυπα: του «νέου» και του «άντρα».

«Στο να είμαστε μαζί ως έθνος ή κράτος είμαστε μόνον άνθρωποι. Το πώς συμπεριφερόμαστε ως άτομα αλλού και σε ποιες εγωιστικές ενορμήσεις μπορεί να υποχωρούμε εδώ, αυτό ανήκει αποκλειστικά στην ιδιωτική ζωή μας· η δημόσια ή κρατική ζωή μας είναι καθαρά ανθρώπινη. Ό,τι μη ανθρώπινο ή «εγωιστικό» εμμένει σε μας, αυτό υποβιβάζεται σε «ιδιωτική υπόθεση», και ξεχωρίζουμε καθαρά το κράτος από την «αστική κοινωνία», στην οποία βρίσκει τον χώρο του ο εγωισμός.» σ.117

Ο Στίρνερ θεωρεί ότι ο εγωισμός βρίσκει το χώρο του στην αστική κοινωνία, την οποία ξεχωρίζει ξεκάθαρα από το κράτος. Οπότε ο εγωισμός του είναι κάτι το αλληλένδετο με την αστική κοινωνία, που στην πραγματικότητα έχει άμεση σχέση και δεν μπορεί να διαχωριστεί από το κράτος. Δηλαδή ο εγωισμός του προϋποθέτει την αστική κοινωνία και όχι μια ελεύθερη κατάσταση χωρίς αυτή (την αστική κοινωνία).

«Οι εργάτες έχουν την πιο τεράστια δύναμη στα χέρια τους, και αν καταφέρουν κάποτε να τη συνειδητοποιήσουν και να τη χρησιμοποιήσουν, τίποτε δεν θα τους αντισταθεί: αρκεί μόνο να σταματήσουν τη δουλεία, να θεωρήσουν τα προϊόντα της

εργασίας τους δικά τους και να τα χαρούν. Αυτό είναι το νόημα των εργατικών αναταραχών που εκδηλώνονται εδώ κι εκεί.

Το κράτος στηρίζεται –στη δουλεία της εργασίας. Αν ελευθερωθεί η εργασία, το κράτος θα χαθεί.» σ.134

Σε αυτή την παράγραφο ο Στίρνερ αναγνωρίζει τη δύναμη των εργατών. Δεν μιλάει για άτομα που καταστρέφουν το κράτος αλλά για εργάτες που σαν «συλλογικό υποκείμενο» έχουν την δύναμη να γίνουν η αιτία για να χαθεί το κράτος. Αναδεικνύεται έτσι ο «εργατισμός» του και η στρεβλή του άποψη ότι η εργασία (σαν καταμερισμός ρόλων) μπορεί να απελευθερωθεί, και όχι να καταλυθεί μαζί με το κράτος.

«Είμαστε άνθρωποι που έχουμε γεννηθεί ελεύθεροι, και όπου κι αν δούμε, βλέπουμε να μας έχουν κάνει υπηρέτες των εγωιστών! Πρέπει λοιπόν να γίνουμε κι εμείς εγωιστές; Ο Θεός να φιλάει! Προτιμάμε να κάνουμε τους εγωιστές αδύνατον να υπάρχουν! Θέλουμε να τους κάνουμε όλους «κουρελήδες»· θέλουμε όλοι να μην έχουν τίποτε, προκειμένου να έχουν «όλοι».

Αυτά λένε οι σοσιαλιστές.» σ.134

Ο Στίρνερ θεωρεί ότι μας έχουν κάνει υπηρέτες κάποιων εγωιστών, δηλαδή κάποιων ατομικοτήτων που μάλλον εννοεί τους εξουσιαστές του κράτους και τους κεφαλαιοκράτες. Ισοπεδώνει με λίγα λόγια το ότι υπάρχουν δομημένες σχέσεις και κοινωνικοί θεσμοί θεωρώντας έτσι ότι είμαστε απλά σκλάβοι κάποιων εγωιστών. Ένας βουλευτής ή ένας μεγαλοϊδιοκτήτης κατέχει απλά ένα κομβικό ρόλο για την οργάνωση της κοινωνίας, αυτό δε τους κάνει πιο εγωιστές από κάποιο μικροϊδιοκτήτη ή κάποιο απλό εργάτη. Η κοινωνική θέση ή ο ρόλος κάποιου μέσα στο κοινωνικό δίκτυο σχέσεων δεν έχει να κάνει με το αν και το κατά πόσο εγωιστής είναι. Η δομή του κράτους και της μαζικής κοινωνίας δεν είναι ούτε αμιγώς ατομικιστική ούτε αμιγώς συλλογική, αλλά συνυπάρχουν και τα δύο «στοιχεία». Όπως αναφέρθηκε και στο «Α' μέρος» ο σοσιαλισμός δεν προτάσσει κάτι πολύ διαφορετικό σαν κοινωνική δομή απ' ότι οι άλλες φιλελεύθερες πολιτικές της κυριαρχίας.

«Ας καταργήσουμε λοιπόν την προσωπική ιδιοκτησία. Κανένας να μην έχει πια κάτι, ο καθένας να είναι –κουρελής. Η ιδιοκτησία να είναι απρόσωπη, να ανήκει στην – κοινωνία.» σ.136

Η αδυναμία της σκέψης του Στίρνερ να ξεφύγει από τον θεσμό της ιδιοκτησίας, που είναι ένα εξουσιαστικό κατασκεύασμα, είναι διάχυτη σε όλο το βιβλίο του. Πέρα από την ιδιοκτησία, είτε είναι ατομική είτε είναι συλλογική υπάρχει και η αναρχία, μια κατάσταση ακτημοσύνης χωρίς κρατικές δομές. Επίσης η λέξη «κουρελής» που χρησιμοποιείται συχνά από τον Στίρνερ έχει ρατσιστικές καταβολές, δηλαδή θεωρεί τον «κουρελή» κάτι σαν υπάνθρωπο και κατώτερο, όπως οι Έλληνες εθνικιστές αποκαλούν «άπλυτους» τους αναρχικούς κτλ.

«Πού έγκειται λοιπόν το μεγαλείο σου; Ακριβώς στο ότι είσαι κάτι παραπάνω από τους άλλους ανθρώπους (τη «μάζα»), παραπάνω απ' ό,τι είναι συνήθως οι άνθρωποι, παραπάνω από τους «συνηθισμένους ανθρώπους»· ακριβώς στο ότι είσαι πάνω από τους άλλους.» σ.151

«Δεν κάνει ο άνθρωπος το μεγαλείο σου, αλλά εσύ το δημιουργείς, επειδή είσαι κάτι παραπάνω από άνθρωπος, και ισχυρότερος από άλλους –ανθρώπους.» σ.151-152

Η αναπαραγωγή στερεότυπων περί ανωτερότητας και κατωτερότητας είναι κάτι βασικό για να υπάρχουν οι διαχωρισμοί (στις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων, όπως και μεταξύ των ανθρώπων και της φύσης) και ο πολιτισμός στο σύνολο του. Όποιος σκέφτεται με αυτό τον τρόπο σκέφτεται με τον τρόπο που το κάνει και το κράτος, ή αλλιώς έχει το κράτος μες το κεφάλι του. Ας μην ξεχνάμε την ελιτίστικη νοοτροπία του Μαρξιστικού-Λενινιστικού ιδεολογήματος και την αντίληψη του περί επαναστατικής πρωτοπορίας και αμόρφωτης μάζας, οποιαδήποτε αντιστοιχία με τις Στιρνερικές απόψεις δεν είναι βέβαια άτοπη.

«Το «Δοξάστε τον Θεό» αντιστοιχεί στη σύγχρονη ρήση: «Δοξάστε τον άνθρωπο». Εγώ όμως σκέφτομαι να κρατήσω τη δόξα για μένα.» σ.152

Ο Στίρνερ μας προκαλεί μια φανταστική εικόνα: ότι βρίσκεται μπροστά από τον καθρέφτη όλη μέρα συζητώντας με τον εαυτό του για το πόσο όμορφος και δυνατός είναι, ενώ όταν πέφτει η νύχτα να γράφει το όνομα του στους τοίχους της πόλης και να πετάει τρικάκια με τη μούρη του τυπωμένη σε αυτά.

Το να εξιδανικεύεις τον ίδιο σου τον εαυτό δεν σημαίνει ότι δεν έχεις πίστη σε κάτι πάνω από εσένα. Απλά φτιάχνεις μια Θεότητα με βάση το είδωλό σου και ζεις με τις ψευδαισθήσεις σου (ο καθένας με τα γούστα του). Πώς κάποιιοι άνθρωποι έφτιαξαν τον Θεό τους κατ' εικόνα και καθ' ομοίωση τους; Κάπως έτσι το έκανε και ο Στίρνερ.

«Πολύ καλά! Εγώ δεν θέλω να είμαι ή να έχω τίποτε ιδιαίτερο πάνω από τους άλλους, δεν θέλω να διεκδικώ κανένα προνόμιο ενάντια σ' αυτούς, αλλά και ούτε μετρώ τον εαυτό μου με βάση τους άλλους, ούτε γενικά θέλω κανένα δικαίωμα. Θέλω να είμαι τα πάντα και να έχω τα πάντα που μπορώ να είμαι και να έχω.» σ.156

Εδώ ο Στίρνερ αλλάζει στάση επικαλούμενος κάποιου είδους αδιαφορία για το αν είναι ανώτερος από τους άλλους. Θέλει να έχει τα πάντα από όσα μπορεί να έχει, αλλά δεν καταλαβαίνει ότι το κράτος και η οργανωμένη κοινωνία κατοχυρώνουν την ιδιοκτησία που τόσο πολύ ποθεί.

«Δεν θέλω να αναγνωρίσω ή να σεβαστώ σε σένα τίποτα, ούτε τον ιδιοκτήτη ούτε τον κουρελή, ούτε επίσης τον άνθρωπο, αλλά να σε χρησιμοποιήσω. Στο αλάτι βρίσκω ότι κάνει το φαγητό νόστιμο για μένα, γι' αυτό και το διαλύω· στο ψάρι αναγνωρίζω μια τροφή, γι' αυτό το τρώω· σε σένα ανακαλύπτω το χάρισμα να κάνεις τη ζωή μου ευχάριστη, γι' αυτό σε διαλέγω για σύντροφο. Ή στο αλάτι μελετώ την κρυστάλλωση,

στο ψάρι τη ζωικότητα, σε σένα τους ανθρώπους κτλ. Για μένα όμως είσαι μόνο αυτό που είσαι για μένα, δηλαδή το αντικείμενο μου, και, επειδή είσαι το αντικείμενο μου, είσαι η ιδιοκτησία μου.» σ.157

Με περίσσιο υλιστικό πνεύμα ο «μεγάλος και εξεγερμένος» φιλόσοφος, όπως τον αποκαλούν διάφοροι προσωπολάτρες, δηλώνει ότι κάθε τι έξω από αυτόν είναι αντικείμενα που τα χρησιμοποιεί επειδή μπορούν να γίνουν ιδιοκτησία του. Με λίγα λόγια η ιδιοκτησία (δηλαδή ο νόμος) καθορίζει την ηθική του, οτιδήποτε έξω από αυτό είναι αδυναμία και κουρελοσύνη. Οι άνθρωποι και τα άλλα ζώα είναι απλά αντικείμενα προς χρήση. Ο Στίρνερ ταυτίζεται πλήρως με τις διακηρύξεις του Καρτέσιου, το κατεστημένο της τεχνοεπιστήμης και την ιδεολογία της αντικειμενοποίησης της ζωής, τίποτα περισσότερο τίποτα λιγότερο.

«Στον ανθρωπιστικό φιλελευθερισμό ολοκληρώνεται η κουρελοσύνη. Πρέπει πρώτα να κατέβουμε στην πιο κουρελίδικη, στην πιο φτωχή κατάσταση, αν θέλουμε να φτάσουμε στην κυριότητα, διότι πρέπει να βγάλουμε από πάνω μας καθετί ξένο. Τίποτε όμως δεν μοιάζει πιο κουρελίδικο από τον γυμνό –άνθρωπο.» σ.157

Για τον πολιτισμένο Στίρνερ το γυμνό σώμα συμβολίζει την κατωτερότητα και τον ευτελισμό, όπως για τους φονταμενταλιστές το γυμνό είναι κάτι το αμαρτωλό και αισχρό. Αντίθετα από αναρχική οπτική το γυμνό ταυτίζεται με τη φύση, τα αδάμαστα ένστικτα και την ελευθερία, καταστάσεις που δεν έχουν σχέση με την πορνογραφική αντίληψη του γυμνού σώματος που προωθείται στον πολιτισμό.

«Πώς, λοιπόν, θα φτάσεις στην απόλαυση αυτών των φαγητών και κρεβατιών; Προφανώς, όχι αλλιώς από το να τα κάνεις ιδιοκτησία σου!

Αν το σκεφτείς σωστά, δεν θέλεις την ελευθερία να έχεις όλα αυτά τα ωραία πράγματα, γιατί μ' αυτή την ελευθερία δεν τα έχεις ακόμη: θέλεις πραγματικά να τα έχεις, θέλεις να τα ονομάξεις δικά σου και να τα κατέχεις ως ιδιοκτησία σου. Τι σου χρησιμεύει λοιπόν μια ελευθερία, αν δεν σου φέρνει τίποτε; Και, αν ελευθερωθείς από τα πάντα, δεν θα έχεις πια τίποτα· διότι η ελευθερία είναι κενή περιεχομένου. Όποιος δεν ξέρει να τη χρησιμοποιήσει, γι' αυτόν δεν έχει καμιά αξία, αυτή η ανώφελη άδεια· αλλά το πώς τη χρησιμοποιώ εγώ, αυτό εξαρτάται από την αυτοκυριότητα μου.

Δεν έχω αντίρρηση για την ελευθερία, αλλά σου εύχομαι περισσότερα από την ελευθερία· δεν θα πρέπει απλώς να απαλλαγείς απ' αυτό που δεν θέλεις, θα πρέπει επίσης να έχεις αυτό που θέλεις, θα πρέπει να μην είσαι μόνον «ελεύθερος», θα πρέπει επίσης να είσαι «ιδιοκτήτης.» σ.172

Το παραπάνω απόσπασμα θυμίζει τις γελοιοότητες κάποιων αριστεριστών που οραματίζονται (κάτι που ιστορικά έχει συμβεί) να καταλάβουν τις βίλες των πλουσίων για να ζήσουν εκεί με τις δέθεν ανέσεις του πολιτισμού. Ταυτίζοντας την ελευθερία με την ιδιοκτησία και τις ανέσεις της αστικής αποβλάκωσης, φτιάχνεις ένα συνονθύλευμα μαλθακότητας που προέρχεται βέβαια από την υλιστική, εγωκεντρική και κοντόφθαλμη σκέψη.

«Τι διαφορά υπάρχει ανάμεσα στην ελευθερία και την κυριότητα! Μπορεί κανείς να απαλλαγεί από πολλά πράγματα, όχι όμως από όλα· γίνεται κανείς ελεύθερος από πολλά, όχι όμως από όλα. Εσωτερικά μπορεί να είναι κανείς ελεύθερος παρά την κατάσταση της δουλειάς, αν και εδώ πάλι μπορεί να είναι ελεύθερος από πολλά και διαφορετικά πράγματα, όχι όμως από όλα· καθώς όμως είναι δούλος, δεν είναι ελεύθερος από το μαστίγιο, τα δυναστικά καπρίτσια κτλ. του κυρίου του. «Η ελευθερία ζει μόνο στο βασίλειο των ονείρων!» Αντίθετα, η κυριότητα είναι όλη μου η ουσία και η ύπαρξη, είναι εγώ ο ίδιος. Είμαι ελεύθερος από αυτό από το οποίο έχω απαλλαγεί, είμαι ιδιοκτήτης αυτού το οποίο έχω υπό την εξουσία μου ή το οποίο ελέγχω.» σ.174

Για να υπάρχει «κυριότητα» πάει να πει ότι υπάρχει κάποιος κύριος ή κυρία, καθώς η κυριότητα συνεπάγεται και την κυριαρχία, πράγματα που είναι αντιθετικές έννοιες προς την αναρχία. Με το παραπάνω απόσπασμα ο Στίρνερ ταυτίζεται με τις θέσεις του νεοφιλελευθερισμού, ασχέτως αν κάποιος τον βαφτίζει «αντισυστημικό», η πραγματικότητα είναι ότι απέχει πολύ από αυτό και ειδικά από τις αναρχικές απόψεις περί ελευθερίας και αυτοδιάθεσης.

«Ελευθερία θέλετε όλοι, θέλετε την ελευθερία. Γιατί τότε παζαρεύετε λίγο ή πολύ; Η ελευθερία μπορεί μόνο να είναι ολόκληρη η ελευθερία· ένα κομμάτι ελευθερίας δεν είναι η ελευθερία. Απελπίζετε για τη δυνατότητα να αποκτήσετε ολόκληρη την ελευθερία, την ελευθερία από τα πάντα –και μάλιστα θεωρείτε τρέλα ακόμη και να το εύχεστε αυτό; -Ε τότε, σταματήστε να κυνηγάτε το φάντασμα, και ξοδέψτε τον κόπο σας για κάτι καλύτερο από το –ανέφικτο.» σ.176-177

Συνεχίζοντας τον πιο πάνω συλλογισμό του Στίρνερ θα προσθέταμε ότι για την προοπτική της ολικής απελευθέρωσης θα πρέπει να απαλλαγούμε από την κτητικότητα που μας κυριεύει και τις ιδεοληψίες περί ανωτερότητας.

«Σκεφτείτε το αυτό καλά και αποφασίστε να βάλετε στη σημαία σας το όνειρο της «ελευθερίας» ή την απόφαση του «εγωισμού», της «κυριότητας». Η «ελευθερία» ξυπνά την οργή σας εναντίον καθετί που δεν είστε εσείς· ο «εγωισμός» σας καλεί στη χαρά με τον εαυτό σας, στην αυτοαπόλαυση· η «ελευθερία» είναι και παραμένει μια λαχτάρα, ένα ρομαντικό παράπονο, μια χριστιανική ελπίδα για το επέκεινα και το μέλλον· η «κυριότητα» είναι μια πραγματικότητα, που από μόνη της απομακρύνει όση ανελευθερία φράζει το δρόμο σας. Ό,τι δεν σας ενοχλεί, δεν θα θελήσετε να απαρνηθείτε· και, αν αρχίσει να σας ενοχλεί, τότε να ξέρετε ότι «πρέπει να υπακούτε περισσότερο στον εαυτό σας παρά στον άνθρωπο!» [...] Ο ιδιοκτήτης είναι ο γεννημένος ελεύθερος, ο ελεύθερος εξ αρχής· αντίθετα, ο ελεύθερος άνθρωπος είναι μόνον ο μανιακός της ελευθερίας, ο ονειρευόμενος και ενθουσιώδης οπαδός.» σ.180

Κατά τον ίδιο τρόπο προσπαθεί να μας πείσει πόσο «καλό» πράγμα είναι η ιδιοκτησία και πόσο «κούφια» έννοια είναι η ελευθερία. Ο Στίρνερ δεν σηκώνει ιδεαλισμούς περί ελευθερίας

και «τέτοια» αφού η ιδιοκτησία είναι κάτι το εγγυημένο και απτό. Το αποκορύφωμα: «ο ιδιοκτήτης είναι ο γεννημένος ελεύθερος». Στην ουσία ο Στίρνερ περιφρονεί τον αγώνα των αναρχικών για ελευθερία, προτάσσοντας την «κυριότητα» δηλαδή την κυριαρχία.

«Η ελευθερία μου γίνεται πλήρης μόνον όταν είναι -δυναμή μου· μ' αυτήν όμως παύω να είμαι απλώς ελεύθερος και γίνομαι ιδιοκτήτης. Γιατί είναι η ελευθερία των λαών «κούφια λέξη»; Επειδή οι λαοί δεν έχουν καμία δύναμη! [...] Λαχταράτε την ελευθερία; Τρελοί! Πάρτε τη δύναμη, και η ελευθερία θα 'ρθει μόνη της. Δείτε, όποιος έχει δύναμη «στέκεται πάνω από τον νόμο». Τι γεύση βρίσκετε σ' αυτή την προοπτική, εσείς «νομοταγείς» άνθρωποι; Δεν έχετε όμως γεύση!» σ.183

Συνεχίζοντας ο Στίρνερ ταυτίζει ανοιχτά την έννοια της ελευθερίας όχι μόνο με την ιδιοκτησία αλλά και τη δύναμη, εννοώντας την εξουσία. Προτείνει να μην λαχταρούμε την ελευθερία αλλά να πάρουμε τη δύναμη (την εξουσία). Ό,τι προέταξε ο Μάρξ και η αριστερά δηλαδή. Το πάει ακόμα πιο πέρα όμως αφού εξαίρει αυτούς που έχουν την δύναμη και βρίσκονται πάνω από τους νόμους, που δεν είναι άλλοι από τα λαμόγια του κράτους, του τεχνοβιομηχανικού συστήματος και τα βρώμικα κυκλώματα τους. Ο «μεγάλος και εξεγερμένος» φιλόσοφος όχι μόνο δεν εχθρεύεται την διαπλοκή του κράτους αλλά την εγκωμιάζει και την προτάσσει. Ας τον χαίρονται λοιπόν όσοι τον έχουν ψηλά.

«Με την αστική έννοια, ιδιοκτησία σημαίνει ιερή ιδιοκτησία, κατά τρόπο ώστε εγώ οφείλω να σέβομαι την ιδιοκτησία σου. «Σεβασμός για την ιδιοκτησία!» Γι' αυτό θα ήθελαν οι πολιτικοί να κατέχει ο καθένας το κομματάκι ιδιοκτησίας του, και οι προσπάθειες προς αυτή την κατεύθυνση προκάλεσαν εν μέρει έναν απίστευτο τεμαχισμό. Ο καθένας πρέπει να έχει το κόκαλο του, στο οποίο μπορεί να βρει κάτι να δαγκώσει.

Η υπόθεση παρουσιάζεται διαφορετικά με την εγωιστική έννοια. Εγώ δεν κάνω πίσω δειλά μπροστά στη δική σου και στη δική σας ιδιοκτησία, αλλά τη βλέπω πάντα σαν δική μου ιδιοκτησία, την οποία δεν χρειάζεται καθόλου να «σέβομαι». Κάνετε κι εσείς το ίδιο μ' αυτό που ονομάζεται ιδιοκτησία μου!

Με βάση αυτή την άποψη, θα κατανοήσουμε ευκολότερα ο ένας τον άλλο.» σ.262

Ακριβώς με αυτή την συνταγή η πιο δυνατή «κλίκα εγωιστών» θα επιβάλει την εξουσία της στους υπόλοιπους. Με άλλα λόγια ο Στίρνερ καταλήγει απολογητής του κράτους και του ασιτισμού και όχι εχθρός τους.

«Αν δεν θέλουμε πια να αφήνουμε τη γη στους γαιοκτήμονες, αλλά να την ιδιοποιηθούμε εμείς, ενωνόμαστε γι' αυτό τον σκοπό, σχηματίζουμε μια ένωση, μια *societe*, που γίνεται η ίδια ιδιοκτήτρια· αν φανούμε τυχεροί σ' αυτό, τότε εκείνοι παύουν να είναι γαιοκτήμονες. Και, όπως με τη γη, έτσι μπορούμε να τους εκδιώξουμε και από πολλή άλλη ιδιοκτησία, προκειμένου να την κάνουμε δική μας ιδιοκτησία, ιδιοκτησία των -κατακτητών.» σ.263

Είναι πλέον ξεκάθαρο ότι ο Στίρνερ δεν έχει κάποια αναρχική άποψη ή κάποιο πρόταγμα για την καταστροφή της κυριαρχίας. Κάθε άλλο, έχει άκρως εξουσιαστικές θέσεις που σε κάποια σημεία όπως το πιο πάνω, μοιάζουν με στρατηγική εταιρίας real-estate. Ουσιαστικά μέσα από αποσπάσματα τέτοιου περιεχομένου συμπεραίνουμε ότι είναι ο συγγραφέας ενός οδηγού ιδιοτελούς βόλεψης στα σπλάχνα του κρατισμού και όχι της καταστροφής του.

«Μολαταύτα, ιδιοκτησία είναι η έκφραση για την απεριόριστη κυριαρχία πάνω σε κάτι (πράγμα, ζώο, άνθρωπο), το οποίο «μπορώ εγώ να διαχειριστώ και να διαθέσω όπως μου αρέσει». [...] Αυτό που έχω στην εξουσία μου, αυτό είναι το δικό μου.» σ.266

«Τι είναι λοιπόν η ιδιοκτησία μου; Τίποτε άλλο απ' αυτό που είναι στην εξουσία μου!» σ.271

Σαν σάρκα από την σάρκα του πολιτισμού ο Στίρνερ θεωρεί ότι μπορεί να εξουσιάζει άλλα πλάσματα της γης επειδή του δίνει τη δύναμη το κράτος και η κοινωνία μέσω της ιδιοκτησίας. Απλά είναι άλλος ένας συγγραφέας με συγκαλυμμένη εξουσιομανία που κάποιοι προσπαθούν να τον συνδέσουν με κάποιου είδους απελευθέρωση, είτε μιλάμε για τη Γη την ίδια ή για τα ζώα.

«Η ιδιοκτησία είναι όμως ιδιοκτησία μου, όταν την έχω άνευ όρων: μόνον εγώ, ως άνευ όρων εγώ, έχω ιδιοκτησία, συνάπτω μια σχέση αγάπης, κάνω ελεύθερο εμπόριο.» σ.268

Ελεύθερο εμπόριο! Γιατί να εκπλησσόμαστε όμως; Απλώς επιβεβαιώνονται όσα αναφέρθηκαν πιο πάνω. Στιρνερική ατομική εξέγερση εντός του καπιταλισμού για τον καπιταλισμό, τίποτα πρωτότυπο. Καπιταλισμός χωρίς κράτος; Απλά αντικαταστήστε το κράτος με την ένωση εγωιστών και η εξίσωση βγαίνει. Αυτό θυμίζει λίγο την επιδίωξη του κομμουνιστικού αναρχισμού να αυτοδιαχειριστεί το βιομηχανικό σύστημα δήθεν χωρίς κράτος αλλά με συμβούλια, επιτροπές και Οργάνωση. Είτε κοινή είτε ατομική, η ιδιοκτησία θέλει το κράτος της, είτε το πούμε ένωση εγωιστών είτε το πούμε άμεση δημοκρατία και συμβούλιο παραμένει κράτος.

«Εγώ είμαι ο θανάσιμος εχθρός του κράτους, το οποίο πάντα ταλαντεύεται ανάμεσα στην εναλλαγή: αυτό ή εγώ. Γ' αυτό το λόγο, επιμένει αυστηρά όχι μόνον να μην με αφήνει να έχω κύρος, αλλά και να καταστέλλει αυτό που είναι δικό μου. Στο κράτος δεν υπάρχει ιδιοκτησία, δηλαδή ιδιοκτησία του ατόμου, αλλά μόνο κρατική ιδιοκτησία.» σ.270

Αν ο Στίρνερ ήταν ο θανάσιμος εχθρός του κράτους δεν θα χρησιμοποιούσε την ιδεολογία του για να το χτυπήσει, αλλά θα χρησιμοποιούσε απελευθερωτικές απόψεις. Ποτέ και πουθενά δεν

υπήρξε ατομική ιδιοκτησία χωρίς να υπάρχει κράτος, απλά ο Στίρνερ δεν θέλει να έχει πάνω απ' το κεφάλι του το κράτος, όχι για να υπάρχει μια ελεύθερη κατάσταση για όλους αλλά γιατί πιστεύει ότι έτσι θα εξυπηρετούνται καλύτερα τα ιδιοκτησιακά-οικονομικά του συμφέροντα.

«Ο εγωισμός διαλέγει έναν άλλο δρόμο για να ξεριζώσει τη στερούμενη κατοχής πλέμπα. Δεν λέει: Να περιμένεις αυτό που θα σου δώσει η αρχή της επιείκειας εν ονόματι της συλλογικότητας (διότι από παλιά τα «κράτη» έκαναν τέτοιες δωρεές, κι ο καθένας έπαιρνε «ανάλογα με την αξία του», και συνεπώς ανάλογα με το βαθμό που μπορούσε να αξίζει, να τις αποκτήσει με τις υπηρεσίες του), αλλά λέει: Να αδράξεις και να πάρεις αυτό που σου χρειάζεται! Έτσι κηρύσσεται ο πόλεμος όλων εναντίον όλων. Εγώ μόνον καθορίζω τι θέλω να έχω.» σ.272

Ο «εξεγερμένος» Στίρνερ δεν κόπτεται για τους αγώνες ενάντια στη κυριαρχία, αλλά τον ενδιαφέρει όπως αναφέρθηκε και πριν η ατομική βόλεψη, με κάθε μέσο, μέσα στις συνθήκες κυριαρχίας. Επιπλέον πιστός στο δόγμα του Thomas Hobbes αντιλαμβάνεται τον πόλεμο όλων εναντίον όλων ως κάτι το δεδομένο και φυσικό.

«Το χρήμα θα διατηρηθεί ανάμεσα στους εγωιστές; [...]

Λοιπόν, το χρήμα είναι ένα εμπόρευμα, και μάλιστα ένα ουσιαστικό μέσο ή ικανότητα. Διότι προστατεύει από την αποστέωση των πόρων, τους κρατά σε ροή και πραγματοποιεί την ανταλλαγή τους. Αν ξέρεται ένα καλύτερο μέσο ανταλλαγής, προχωρήστε εμπρός· θα είναι όμως και πάλι «χρήμα». Δεν σας βλέπτε το χρήμα, αλλά η ανικανότητα σας να το πάρετε. Αφήστε την ικανότητα σας να ενεργήσει, συγκεντρωθείτε, και δεν θα σας λείψει το χρήμα –το δικό σας χρήμα, το χρήμα της δικής σας σφραγίδας.» σ.289

Οι αναρχικοί δεν αποδέχονται το θεσμό του χρήματος, επειδή το χρήμα εμπορευματοποιεί τις ανθρώπινες σχέσεις και αναπαράγει την εξουσία. Εδώ όμως ο Στίρνερ διατυπώνει ότι το χρήμα καλώς υπάρχει επειδή βοηθά στο εμπόριο και ότι το πρόβλημα είναι σε αυτούς που είναι ανίκανοι να το έχουν. Φοβερή διατύπωση, ούτε τραπεζίτης να ήταν! Το καλύτερο όμως είναι που προτείνει να κόψουν οι εγωιστές το δικό τους χρήμα, με δική τους σφραγίδα. Κράτος εν κρατεί με λίγα λόγια. Μίλησε κανείς για αναρχικό ατομικισμό;

«Τέλος, όσον αφορά στον ανταγωνισμό για μια ακόμη φορά, οφείλει την ύπαρξη του στο ότι δεν ασχολούνται όλοι με την υπόθεση τους και δεν φτάνουν σε μια αμοιβαία κατανόηση γι' αυτόν. Το ψωμί π.χ. είναι ανάγκη όλων των κατοίκων μιας πόλης· γι' αυτό θα μπορούσαν να συμφωνήσουν εύκολα να φτιάξουν ένα δημόσιο αρτοποιείο. Αντί γι' αυτό, αφήνουν την παροχή του απαιτούμενου ψωμιού στους ανταγωνιζόμενους αρτοποιούς. Έτσι και το κρέας στους κρεοπώλες, το κρασί στους οινοπώλες κτλ.» σ.289-290

Εδώ ο Στίρνερ μεταμορφώνεται σε κολεκτιβιστή. Δεν είναι πρόβλημα η ίδια η ύπαρξη της πόλης (πολίτης, κράτος) , ο καταμερισμός εργασίας, ο έλεγχος και η εξάρτηση από ρόλους, θεσμούς και νόμους αλλά είναι πρόβλημα για το αν υπάρχει τρόπος για πιο φτηνό ψωμί. Επίσης προτάσσει τη αμοιβαία κατανόηση μεταξύ των κατοίκων μιας πόλης για να εξυπηρετηθούν κάποια κοινά τους συμφέροντα. Από την μια προτάσσει τον πόλεμο όλων εναντίον όλων και απ' την άλλη δυσανασχετεί για τον κοινωνικό ανταγωνισμό και προτείνει σαν λύση την κολεκτιβοποίηση. Στην ουσία από μόνος του αναιρεί ό,τι έγραψε περί εγωισμού σε ολόκληρο το βιβλίο αφού σε πρακτικά ζητήματα και όχι στην αοριστολογία βλέπουμε ότι οι θέσεις του δεν δένουν μεταξύ τους.

«Στη φύση ως τέτοια δεν σέβομαι εγώ τίποτα πια, αλλά γνωρίζω πως έχω το δικαίωμα σε καθετί εναντίον της· στο δέντρο μέσα σ' αυτό τον κήπο, αντίθετα, πρέπει να σέβομαι το ξένο αγαθό (λένε μονόπλευρα: «την ιδιοκτησία»), πρέπει να κρατώ το χέρι μου μακριά απ' αυτό. Αυτό φτάνει σε ένα τέλος όταν εγώ μπορώ όντως να αφήσω αυτό το δέντρο σε έναν άλλο, όπως αφήνω το μαστούνη μου κτλ. σε έναν άλλο, αλλά δεν το βλέπω εκ των προτέρων σαν ξένο προς εμένα, δηλαδή ιερό. Επιπλέον, δεν κάνω κανένα έγκλημα προς τον εαυτό μου να το κόψω αν το θελήσω, και μένει ιδιοκτησία μου, ώσπου να το παραχωρήσω σε άλλους: είναι και παραμένει δικό μου. Στην περιουσία του αρτοποιού βλέπω κάτι ξένο τόσο λίγο όσο έβλεπε ο Ναπολέων στις χώρες των βασιλιάδων: δεν φοβόμαστε να την «κατακτήσουμε», και αναζητούμε γύρω μας μέσα γι' αυτό το σκοπό. Την απογυμνώνουμε, συνεπώς, από το πνεύμα του ξένου αγαθού, το οποίο φοβόμασταν.» σ.292

Όπως φαίνεται στο πιο πάνω απόσπασμα ο Στίρνερ ενσαρκώνει το πνεύμα του πολιτισμένου, του εξημερωτή και αποικιοκράτη. Ο λόγος του δεν εμπεριέχει κάποια απελευθερωτική άποψη. Θεωρεί τον εαυτό του ανώτερο από τα υπόλοιπα στοιχεία της Γης, ιδέα που είναι ο θεμέλιος λίθος του εξουσιαστικού οικοδομήματος. Γι' αυτόν τα δέντρα βρίσκονται στην δικαιοδοσία του εγωιστή να τα κάνει ότι θέλει επειδή απλά έχει τη δύναμη. Τον Ναπολέοντα δεν τον βλέπει σαν ένα μισητό στρατηλάτη αλλά σαν κάποιον από τον οποίο πρέπει να παραδειγματιστούμε. Ο εγωκεντρισμός του Στίρνερ στρέφεται ενάντια σε κάθε τι ζωντανό, ανάλογα πάντα με τα συμφέροντα του (τα οποία κατοχυρώνει η οργανωμένη κοινωνία), αυτό βέβαια είναι ένα εγγενές χαρακτηριστικό του ατομικιστικού δόγματος το οποίο δεν αλλάζει και που δεν αφορά μόνο τον Στίρνερ.

«Ας μη προσβλέπουμε λοιπόν στην κοινότητα, αλλά στη μονοπλευρικότητα. Ας μην αναζητούμε την πιο περιεκτική κοινότητα, την «ανθρώπινη κοινωνία», αλλά ας αναζητούμε στους άλλους μόνο μέσα και όργανα τα οποία μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε ως ιδιοκτησία μας! Όπως δεν βλέπουμε ως ίσους μας τα δέντρα, τα ζώα, έτσι και η προϋπόθεση ότι οι άλλοι είναι ίσοι μας εκπηγάει από μια υποκρισία. Κανένας δεν είναι ίσος μου, αλλά τον θεωρώ, εξίσου με τα άλλα όντα, ιδιοκτησία μου. Σε αντίθεση προς αυτό, μου λένε ότι πρέπει να είμαι ένας άνθρωπος μεταξύ «συνανθρώπων». Πρέπει να «σέβομαι» τον συνάνθρωπο σ' αυτούς. Για μένα, κανένας

δεν είναι πρόσωπο άξιο σεβασμού, ούτε και ο συνάνθρωπος, αλλά αποκλειστικά, όπως και όλα τα άλλα όντα, αντικείμενο, για το οποίο έχω ενδιαφέρον ή όχι, ένα ενδιαφέρον ή αδιάφορο αντικείμενο, ένα χρησιμοποίησιμο ή μη χρησιμοποίησιμο πρόσωπο.» σ.327

Εδώ ο Στίρνερ υπερθεματίζει τη ρατσιστική του άποψη για τα ζώα και τους άλλους ανθρώπους (υποστηρίζοντας ότι είναι αντικείμενα προς χρήση).

«Η συναλλαγή μου με τον κόσμο, σε τι αποβλέπει; Θέλω να τον απολαύσω, γι' αυτό πρέπει να είναι ιδιοκτησία μου και γι' αυτό θέλω να τον κερδίσω. Δεν θέλω την ελευθερία ούτε την ισότητα των ανθρώπων· θέλω μόνο τη δική μου δύναμη πάνω σε αυτόν, θέλω να τον κάνω ιδιοκτησία μου, δηλαδή απολαύσιμο. Κι αν δεν το καταφέρω αυτό, ε, τότε θα θεωρήσω δική μου τη δύναμη ζωής και θανάτου που κρατούν για τον εαυτό τους η εκκλησία και το κράτος.» σ.333-334

Απ' ό,τι φαίνεται η ιδεολογία του κράτους έχει εισχωρήσει βαθιά στη σκέψη του Στίρνερ σε σημείο να μην μπορεί να διατυπώσει κάτι χωρίς να τονίσει πόσο αναγκαία είναι η ιδιοκτησία. Γι' αυτόν είναι αδύνατο να απολαύσει τον κόσμο χωρίς να είναι ιδιοκτησία του, φτάνοντας έτσι στα όρια του παραληρήματος με το να θέλει να θεωρήσει την δύναμη του κράτους και της εκκλησίας δική του δύναμη σε περίπτωση που δεν κάνει τον κόσμο ιδιοκτησία του.

«Προσπάθειες να «διαμορφωθούν» όλοι οι άνθρωποι σε ηθικά, ορθολογικά, ευσεβή, ανθρώπινα «όντα» (δηλαδή, η εκγύμναση), ήταν της μόδας προ αμνημονεύτων χρόνων. Ναυάγησαν πάνω στην αδάμαστη εγώτητα, πάνω στην ίδια φύση, πάνω στον εγωισμό.» σ.348

Εδώ ο Στίρνερ ταυτίζει ξεκάθαρα τη φύση του ανθρώπου με τον εγωισμό. Το ότι ο άνθρωπος γεννιέται με ορμέφυτα και άγρια ένστικτα δεν σημαίνει ότι είναι εγωιστής. Κάθε άλλο ο πολιτισμός προωθεί τον εγωισμό, με πολύ βασικό παράδειγμα τον θεσμό της ιδιοκτησίας, της οποίας ο Στίρνερ είναι λάτρης. Αν ο άνθρωπος είναι τόσο κοντόφθαλμα εγωιστής, όπως υποστήριξαν κι άλλοι φιλόσοφοι απολογητές του πολιτισμού πριν από τον Στίρνερ, τότε γιατί άγριες ομάδες ή κηπευτικές κοινότητες έζησαν για χιλιάδες χρόνια χωρίς ιδιοκτησία και νόμους;

«Εγώ δέχομαι με ευγνωμοσύνη αυτά που απέκτησαν για μένα αιώνες κουλτούρας· δεν θέλω να πετάξω και να παρατήσω τίποτα: δεν έζησα μάταια. Η εμπειρία ότι έχω δύναμη πάνω στη φύση μου και δεν χρειάζεται να είμαι δούλος των ορέξεών μου, δεν πρέπει να χαθεί για μένα· η εμπειρία ότι μπορώ να υποτάξω τον κόσμο με τα μέσα που μου δίνει η κουλτούρα αγοράστηκε πολύ ακριβά για να μπορέσω να την ξεχάσω. Θέλω όμως ακόμη περισσότερα.» σ.349

Αλίμονο, να ήταν ο Στίρνερ ενάντια στον πολιτισμό; Γνωρίζει πολύ καλά ότι χωρίς τον πολιτισμό θα πλήττονταν τα συμφέροντα του σαν άτομο εξαρτημένο από αυτόν. Όχι μόνο δεν είναι κατά

αλλά όπως λέει είναι και ευγνώμων για όσα απέκτησαν οι αιώνες της κουλτούρας. Μιλάμε βέβαια για το κράτος και την κοινωνία που δήθεν ο ατομικισμός είναι εναντίον. Ο Στίρνερ θέλει όμως ακόμα περισσότερα, επικροτεί δηλαδή την πρόοδο και όχι την καταστροφή του πολιτισμού. Είναι ευχαριστημένος που δεν είναι δούλος των ορέξεων του, δηλαδή των ενστίκτων του, εξαίρει με λίγα λόγια την καταστολή που δέχεται από την «κουλτούρα» επειδή όπως λέει «αγοράστηκε ακριβά για να την ξεχάσει». Ναι μεν είναι εχθρός του κράτους, απ' την άλλη όμως θέλει ό,τι του παρέχει η κρατική δόμηση, είτε είναι ιδιοκτησία και ανωτερότητα προς τη φύση είτε είναι κουλτούρα (γλώσσα, γραφή, επιστήμη) μέσα από τα βάθη των αιώνων.

«Τι με νοιάζει αν είναι χριστιανικό ό,τι σκέφτομαι και κάνω; Με νοιάζει αν είναι ανθρώπινο, φιλελεύθερο, ανθρωπιστικό ή μη ανθρώπινο, αντιφιλελεύθερο και αντιανθρωπιστικό; Αν επιτελεί αυτό που θέλω, αν ικανοποιώ τον εαυτό μου μ' αυτό, τότε βάλτε του όποια κατηγορήματα θέλετε: για μένα είναι το ίδιο.» σ.373

Με αυτή την διατύπωση γίνεται κατανοητό ότι ο εγωισμός δεν έχει περεταιίρω ιδεολογικές καταβολές πέρα από το συμφέρον της εκάστοτε ατομικότητας. Αν ο χριστιανός ή ο φιλελεύθερος ικανοποιεί τον εαυτό του με τις ιδέες του και τη ζωή του είναι το ίδιο με οποιονδήποτε άλλο που είναι ικανοποιημένος με τις ιδέες του. Με λίγα λόγια δεν υπάρχει νόημα η συζήτηση στο επίπεδο των ιδεών αφού όλα είναι το ίδιο και σημασία έχει να ικανοποιείται ο εγωισμός μας. Τα σχόλια περισσεύουν, όπως λέει και ο Στίρνερ κλείνοντας το βιβλίο του: «Τοποθέτησα την υπόθεση μου στο τίποτα». Η αναρχία όμως είναι αγώνας για τη ζωή και την ελευθερία ενάντια σε κάθε εξουσία, δεν είναι το τίποτα, αγαπάμε τη ζωή και την ελευθερία και γ' αυτό παίρνουμε θέση ενάντια συνολικά στο οικοδόμημα της εξουσίας.

Κείμενα του Feral Faun που υπάρχουν στο διαδίκτυο.

Σε κάποια απ' αυτά υπογράφει ως Wolfi Landstreicher.

Κείμενο 1° : «κάποιοι –όχι εντελώς άστοχοι-νοητικοί ελιγμοί»

«Πριν μερικά χρόνια, μια φίλη μου που δεν είναι και πολύ «διαβασμένη» στη ριζοσπαστική θεωρία αλλά που πολύ καλά ξέρει πως έχει μπουχτίσει με τους κανόνες και τις ηθικότητες που οι αναρχικοί τείνουν να φτιάχνουν για τους εαυτούς τους, μου είχε πει: «Δεν πιστεύω στον αναρχισμό. Πιστεύω στον ΕΓΩ-ισμό». Είναι κάπως λυπηρό, ακόμα και άνθρωποι που δηλώνουν πως αντιτίθενται στην εξουσία, να έχουν ανάγκη να φτιάξουν έναν ακόμα «-ισμό» μέσα από το να ζουν, να δρουν και να εξεγείρονται για τον εαυτό τους. [...] Αν ο ατομικισμός μου θέλω να επεκταθεί και σε άλλους δεν το κάνω επειδή είμαι αλτρουιστής αλλά επειδή η χαρά σου μου προκαλεί προσωπική ικανοποίηση.»

Ο F.F. ενώ μιλά με τόνο υπεροπτικό προς όσους ζουν μέσα από κάποιο «-ισμό» ο ίδιος δηλώνει το ίδιο μερικές γραμμές πιο κάτω σαν να μην συμβαίνει τίποτα, μιλώντας για τον

ατομικισμό του, δηλαδή την κλειστή του ιδεολογία ή αλλιώς την ιδεολογικοποίηση του ατόμου.

«Στα οικονομικά συστήματα, τα αντικείμενα μπορούν να κατέχονται μόνο ως ιδιοκτησία. Ιδιοκτησία σημαίνει την περιορισμένη κυριότητα περιορισμένων αντικειμένων, επειδή αυτά που βρίσκονται στην ιδιοκτησία κάποιου είναι πολύ λιγότερα απ' αυτά που δεν βρίσκονται στην ιδιοκτησία του. Και έτσι η ιδιοκτησία σημαίνει στην πραγματικότητα πάντα φτώχεια. Πλούτος μπορεί να υπάρξει μονάχα εκεί που δεν υπάρχει ιδιοκτησία, εκεί που δεν υπάρχουν οικονομικές σχέσεις. [...] Έξω όμως από το καθεστώς των οικονομικών σχέσεων, η απληστία είναι πιο εκτεταμένη και επιθυμεί να κατέχει και να απολαμβάνει την απόλαυση του άλλου, ενώ η γενναιοδωρία είναι η υψηλότερη μορφή ατομικισμού καθώς η δική σου ικανοποίηση γίνεται δική μου.»

Αντιτιθέμενος στην ιδιοκτησία ο F.F. βγαίνει από τη γραμμή που χάραξε ο Στίρνερ, όμως επιμένει να συμπιέζει το ανθρώπινο βίωμα σε ιδεολογικά κουτάκια, για παράδειγμα το ότι κάποιος θέλει να μοιράζεται κάτι με κάποιον άλλον δεν σημαίνει ότι ακολουθεί (ηθελημένα ή άθελα) το ατομικιστικό δόγμα, πόσο μάλλον στην υψηλότερη μορφή του («η γενναιοδωρία είναι η υψηλότερη μορφή ατομικισμού»).

Κείμενο 2^ο: «κοινωνικός μετασχηματισμός ή κατάργηση της κοινωνίας»

«Η κοινωνία δεν μπορεί να υπάρξει δίχως κοινωνικούς ρόλους, γι' αυτό άλλωστε η εκπαίδευση και η οικογένεια είναι τόσο ουσιώδη συστατικά της. Το κοινωνικό άτομο δεν παίζει έναν μονάχα ρόλο αλλά εκφράζει πολλούς μαζί ρόλους που συνθέτουν την πανοπλία του χαρακτήρα που λανθασμένα αποκαλείται «ατομικότητα».»

Όσο και να προσπαθήσει κάποιος να πείσει τον εαυτό του ότι δεν είναι κομμάτι της κοινωνίας μέσα στην οποία βρίσκεται, οι υλικές συνθήκες δείχνουν το αντίθετο. Όσο αντίθετος και αν είναι κάποιος προς τα στερεότυπα της κοινωνίας αυτό δεν τον κάνει μη μέλος της. Ο F.F. όπως όλοι οι ατομικιστές εξιδανικεύουν την έννοια της ατομικότητας στηριζόμενοι πάνω σε βιολογικά επιχειρήματα. Αποδέχεται ότι υπάρχει το κοινωνικό άτομο αλλά δεν αποδέχεται ότι αυτό είναι ατομικότητα, δεν μας λείει όμως το γιατί. Οι ατομικιστές έφτιαξαν μια ιδέα (άμυνα, οχυρό) για τον εαυτό τους: ότι οι ίδιοι είναι ατομικότεροι ενώ οι άλλοι, οι μη ατομικιστές, δεν είναι. Όμως, όπως αναφέρθηκε ήδη, η όλη συζήτηση κινείται σε στενά ιδεολογικοποιημένα και απολιθωμένα πλαίσια που εμποδίζουν μια συνολική αντίληψη της πραγματικότητας.

Κείμενο 3^ο: «Η Φύση ως Θέαμα»

«Η Φύση δεν υπήρχε ανέκαθεν. Δε βρίσκεται στα βάθη του δάσους, στην καρδιά του λιονταριού του βουνού ή στα τραγούδια των πυγμαίων· βρίσκεται στις φιλοσοφίες και στις κατασκευασμένες γι' αυτήν εικόνες των πολιτισμένων ανθρώπων.»

Ο διαχωρισμός από την φυσική κατάσταση και το κτίσιμο της πολιτείας έπρεπε να βασιστεί σε κάποια ορθολογικά επιχειρήματα που να ευνοούν την σταθερότητα του κράτους. Ο πολιτισμός παρουσιάζεται σαν εξευγενισμός, πρόοδος και ανωτερότητα, ενώ η φύση ταυτίζεται με τη βία, τον βούρκο και την υποδούλωση που το κράτος πρέπει να συνεισφέρει. Πέραν μερικών εξαιρέσεων πολλοί θεωρητικοί του αναρχισμού δεν ξέφυγαν από αυτή την λογική, αφού αν και ενάντια στο κράτος θεωρούσαν την φυσική κατάσταση ξεπερασμένη, ή σαν συνθήκη υποδούλωσης. Οι υποστηρικτές του πολιτισμού έπλασαν μια δική τους εικόνα για τη φύση σε μια προσπάθεια να δικαιολογήσουν το οικοδόμημα με το οποίο είναι εξαρτημένοι. Ο F.F. δεν ξέφυγε από αυτές τις αντιλήψεις (τουλάχιστο σε αυτό το κείμενο, επειδή μετέπειτα άλλαξε ύφος). Εν κατακλείδι ασχέτως που ο F.F. σε αυτό το κείμενο δεν θέλει να δει τη φύση έξω από μια κατασκευασμένη εικόνα, η φύση υπάρχει, το σύμπαν, τα δάση, οι ωκεανοί, η αγριότητα και τα ένστικτα των ανθρώπων υπάρχουν, γι' αυτό άλλωστε έχει νόημα ο συνολικός αγώνας ενάντια σε κάθε εξουσία.

«Η φύση είναι μια από τις πιο βασικές κατηγορίες του Πολιτισμού, μια από τις πιο χρήσιμες για να περιορίζει την αγριότητα των ατομικότητων και να επιβάλλει τον αυτοπροσδιορισμό τους ως πολιτισμένα, κοινωνικά όντα.»

Ο F.F. βλέπει τη φύση σαν πολιτισμό, ή τουλάχιστο σαν κομμάτι του πολιτισμού. Τι κρίμα όμως που η φύση υπήρχε άπειρα χρόνια πριν τον άνθρωπο και θα συνεχίσει να υπάρχει και μετά τον πολιτισμό. Πολλοί άλλοι πριν τον F.F. θέλησαν να ταυτίσουν τη φύση με τον πολιτισμό, για εξουσιαστικές βέβαια επιδιώξεις. Άλλοι δε, είδαν τον πολιτισμό σαν δεύτερη φύση και όχι σαν ξεχωριστό σύστημα που στρέφεται κατά της φύσης μέσα από δομημένες σχέσεις και βέβαια μέσω του τεχνικού φαινομένου σαν σύνολο. Το ζήτημα είναι ότι αυτοί που ήθελαν και θέλουν να δικαιολογήσουν το κράτος ή να υπερασπίσουν τα συμφέροντα τους σαν πολιτισμένες υπάρξεις βλέπουν τον πολιτισμό σαν φύση, αυτοί όμως που είναι ενάντια σε κάθε οργανωμένη εξουσία δεν μπορούν να είναι και απολογητές της. Για τον F.F. οι δράσεις για την προάσπιση της Γης και των ζώων μάλλον εμπίπτουν στην «κατηγορία» με τα «πολιτισμένα καπρίτσια» όπως κατά την αριστερά εμπίπτουν σε μεταμοντέρνες και αντιεπιστημονικές σκέψεις και πρακτικές.

«Η αντίληψη περί φύσης δημιουργεί συστήματα κοινωνικών αξιών και ηθικής. Λόγω των προφανώς αντιθετικών αντιλήψεων, που έχουν εμπλακεί στην ανάπτυξη της έννοιας της «φύσης», αυτά τα συστήματα ίσως φαίνονται, επίσης, αντιθετικά· όμως, όλα έχουν τον ίδιο σκοπό: την εξημέρωσή μας. Εκείνοι, που μας λένε «να φέρεστε

πολιτισμένα» και εκείνοι, που μας λένε «να φέρεστε φυσικά», μας λένε στην πραγματικότητα το ίδιο πράγμα: «Ζήστε σύμφωνα με εξωτερικές από εσάς αξίες, όχι σύμφωνα με τις επιθυμίες σας». Η ηθική των νατουραλιστών δεν είναι λιγότερο φαύλη από κάθε άλλη ηθική. Άνθρωποι φυλακίστηκαν, βασανίστηκαν και σκοτώθηκαν, επειδή έκαναν «αφύσικες πράξεις» και αυτό συμβαίνει ακόμα. Η «Φύση» είναι και αυτή ένας άσχημος και απαιτητικός θεός.

Αν μιλάμε για κάτι πραγματικά φυσικό και άγριο τότε δεν μπορούμε να μιλάμε για ηθική αλλά για ήθος, ηθική έχει κάθε ιδεολογία, δηλαδή κάθε δομημένο κλειστό σύστημα αξιών όπως ο ατομικισμός. Η αναρχία δεν επιβάλλει ηθική, δεν ταυτίζεται όμως με την έννοια του «ανήθικου» (άλλο το μη-ηθικό). Το ότι βλέπουν κάποιοι τη φύση μέσα από τις προκαταλήψεις τους δεν σημαίνει ότι η φυσική κατάσταση και ο φυσικός κόσμος είναι κάτι το κατασκευασμένο. Οι ρατσιστές για παράδειγμα θεωρούν την ομοφυλοφιλία ως κάτι το παράφυση αυτό όμως δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχει στη φύση η ομοφυλοφιλία. Για παράδειγμα ο Στίρνερ σε κάποιο σημείο βλέπει τον εγωισμό σαν φύση αυτό δεν σημαίνει ότι η φύση λειτουργεί με βάση την ιδεολογία του εγωισμού.

Ο φυσικός κόσμος λατρεύτηκε από πολλές άγριες ομαδοποιήσεις, οι οποίες δεν είδαν τη φύση όπως την βλέπει η σύγχρονη οργανωμένη κοινωνία. Γι' αυτούς η φύση ήταν κάτι το ιερό και αυτός ήταν ένας από τους λόγους που δεν ανέπτυξαν εξουσιαστικές σχέσεις. Πέρα από τον κοντόφθαλμο υλισμό και τις προκαταλήψεις του οι παγανιστικές άγριες ομαδοποιήσεις ζούσαν ελεύθερες και σε αρμονία με τον φυσικό κόσμο γύρω τους.

«Από την απαρχή της, η φύση ήταν μια κατασκευή της εξουσίας, για να ενισχύσει τη δύναμή της. Δεν προκαλεί έκπληξη το γεγονός πως στη σύγχρονη κοινωνία, όπου το θέαμα κυριαρχεί στην πραγματικότητα και πολλές φορές φαίνεται να τη δημιουργεί, η «φύση» λειτουργεί ως μια μέθοδος εξημέρωσης.»

Η φύση δεν είναι μια κατασκευή της εξουσίας, η εξουσία έφτιαξε μια μακαύρια εικόνα για τη φύση έτσι ώστε να δικαιολογήσει την δική της ύπαρξη. Και βέβαια πέρα από τους θεσμούς, είναι κάποιοι που δεν τους συμφέρει ιδεολογικά να μην θεωρείται η φύση μακάβρια (βλ. εγωιστές και βιομηχανικούς κομμουνιστές).

«Δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός πως μια από τις τάσεις της «ριζοσπαστικής» οικολογικής ιδεολογίας δημιούργησε τη σύγκρουση μεταξύ «βιοκεντρισμού» και «ανθρωποκεντρισμού», ενώ δε θα έπρεπε να είμαστε τίποτα άλλο από εγωκεντρικοί.»

Η ιδεολογία του εγωκεντρισμού δεν μπορεί να διαχωριστεί τόσο εύκολα ούτε από τον ανθρωποκεντρισμό ούτε από τις ιδέες περί ανωτερότητας του ανθρώπινου είδους προς την υπόλοιπη φύση, αφού είναι το ζουμί των προκαταλήψεων των πολιτισμένων, ειδικά από την Αναγέννηση και μετά. Ένας εγωκεντρικός θα ήταν αντιφατικό να εγκαταλείψει τα δομημένα

συμφέροντα του εις βάρος της φύσης παραμένοντας έτσι «κουρελής και γυμνός», που λέει και ο Στίρνερ.

«Για αυτούς τους οικολόγους μυστικιστές, η «Άγρια Φύση» συνεχίζει να είναι μια μονολιθική οντότητα, ένα ον ανώτερο από μας, στο οποίο πρέπει να υποτασώμαστε. Όμως, η υποταγή είναι εξημέρωση.»

Το να συμβιώνεις με τον υπόλοιπο φυσικό κόσμο με σύμπνοια και αρμονία αυτό δεν σημαίνει υποταγή, ούτε προωθεί την αναπαραγωγή εξουσιαστικών σχέσεων, ούτε εξημερώνει αλλά το αντίθετο. Η προορθολογική κουλτούρα των μύθων για τον ιστορικό υλιστή F.F. είναι αδιανόητη κατάντια αφού ο σύγχρονος εγωκεντρισμός είναι καλωδιωμένος με το ηλεκτρικό δίκτυο και όχι με την μαγεία και την τυχαιότητα των ελεύθερων σχέσεων έξω από τον πολιτισμό.

«Αλλά, αν καταμεσής της πόλης αρνούμαστε δραστήρια κάθε στιγμή την εξημέρωση, αν αρνούμαστε την κυριαρχία των κοινωνικών ρόλων, που μας φοριούνται με τη βία, αντί να ζούμε σύμφωνα με τις δικές μας επιθυμίες, πάθη και βίτσια, αν γίνουμε τα μοναδικά και απρόβλεπτα όντα, που βρίσκονται κάτω από τους ρόλους, είμαστε, για εκείνες τις στιγμές, άγριοι.»

Ο F.F. αναπαράγει ψευδαισθήσεις θεωρώντας ότι θα ζήσει κάποιες στιγμές σαν «άγριος» μέσα στη πόλη. Το ότι η πόλη πλάθει τον πολιτισμό και την πολιτισμένη ζωή των υπηκόων της γ' αυτόν μάλλον είναι απλή λεπτομέρεια.

Κείμενο 4^ο: Από την πολιτική στη ζωή: απαλλάσσοντας την αναρχία από την αριστερή μυλόπετρα

«[...]Στο ελάχιστο αυτή η ρήξη θα σήμαινε:

1. Την απόρριψη μιας πολιτικής αντίληψης του κοινωνικού αγώνα, μια αναγνώριση πως ο επαναστατικός αγώνας δεν είναι ένα πρόγραμμα, αλλά αντιθέτως είναι ο αγώνας για την ατομική και την κοινωνική επανοικιοποίηση της ολότητας της ζωής. Ως τέτοια είναι από τη φύση της αντί-πολιτική. Με άλλα λόγια, αντιτίθεται σε κάθε μορφή κοινωνικής οργάνωσης -και κάθε μέθοδο αγώνα- στην οποία οι αποφάσεις για το πως να ζεις και να αγωνίζεσαι είναι διαχωρισμένες από την εκτέλεση αυτών των αποφάσεων, άσχετα με το πόσο δημοκρατική και συμμετοχική μπορεί να είναι αυτή η διαχωρισμένη διαδικασία λήψης αποφάσεων.»

Είναι απορίας άξιο πως κάποιος ατομικιστής βλέπει τον «κοινωνικό και επαναστατικό αγώνα» σαν ένα αγώνα για την ατομική και κοινωνική επανοικιοποίηση της ολότητας της ζωής. Είναι αντιφατικό ένας ατομικιστής να προασπίζεται τους κοινωνικούς αγώνες.

«2. Την απόρριψη του οργανωτισμού, εννοώντας με αυτό την απόρριψη της ιδέας πως κάποια οργάνωση μπορεί να αντιπροσωπεύσει εκμεταλλευόμενα άτομα ή ομάδες, τον κοινωνικό αγώνα, την επανάσταση ή την αναρχία. Επομένως την επιπλέον απόρριψη των επίσημων οργανώσεων -κομμάτων, ενώσεων, ομοσπονδιών και των ομοίων τους- οι οποίες, εξαιτίας της προγραμματικής τους φύσης, αναλαμβάνουν ένα τέτοιο ρόλο αντιπροσώπευσης. Αυτό δεν σημαίνει την απόρριψη της ικανότητας να οργανώνεις συγκεκριμένες δραστηριότητες απαραίτητες για τον επαναστατικό αγώνα, αλλά κυρίως την απόρριψη της υποβολής της οργάνωσης εργασιών και σχεδίων στο φεαμαλισμό ενός οργανωτικού προγράμματος. Το μόνο έργο που έχει φανεί μέχρι τώρα να απαιτεί επίσημη οργάνωση είναι η ανάπτυξη και η διατήρηση μιας επίσημης οργάνωσης.»

Από τη στιγμή που κάποιος επιθυμεί μια επανάσταση είναι αντιφατικό να εναντιώνεται στην επίσημη οργάνωση. Επειδή μια επανάσταση για να πετύχει και να επικρατήσει το «νέο» πάνω στο «παλιό» χρειάζεται κοινωνικό πρόγραμμα και πειθαρχία σε εξουσιαστικές δομές, έτσι ώστε να ξεπεραστούν ένα σύνολο από στάδια μέχρι την τελική φάση της επανάστασης, δηλαδή την επικράτηση του «νέου». Μια άλλη αντίληψη είναι ο αγώνας για την καταστροφή του πολιτισμού «μιας και έξω» και η επιλογή ενός διαφορετικού τρόπου ζωής σε αρμονία με τη φύση. Αυτό βέβαια δεν αντιτίθεται σε καμιά περίπτωση στο ενδεχόμενο ενός γενικευμένου ξεσηκωμού ενός μικρού ή μεγάλου μέρους του πληθυσμού της κοινωνίας ενάντια στη κυριαρχία, αλλά αντιτίθεται στην εγκαθίδρυση μιας νέας επαναστατικής τάξης για την συντήρηση των δομών του πολιτισμού, που παραπέμπει η έννοια της επανάστασης.

«5. Την απόρριψη της ιδέας της προόδου, [...] (Αυτό δεν οδηγεί απαραίτητα σε μια απόλυτη απόρριψη της τεχνολογίας και του πολιτισμού, και μια τέτοια απόρριψη δεν αποτελεί την τελική γραμμή της ρήξης με την αριστερά, αλλά η απόρριψη της προόδου σίγουρα σημαίνει μια επιθυμία να εξετάσουμε και να αμφισβητήσουμε σοβαρά και κριτικά τον πολιτισμό και την τεχνολογία, και ειδικότερα τη βιομηχανοποίηση. Αυτοί που δεν επιθυμούν να αναδεικνύουν τέτοια ερωτήματα το πιθανότερο είναι να συνεχίσουν να διατηρούν το μύθο της προόδου.)»

Εδώ ο συγγραφέας «αποκαλύπτει» ότι δεν είναι ανάγκη να απορριφθεί ο πολιτισμός αλλά αρκεί να τον αμφισβητήσουμε «σοβαρά και κριτικά». Πολιτισμός και τεχνοβιομηχανικό σύστημα σημαίνει εξουσία και κράτος ή δεν σημαίνει;

«8. Την απόρριψη της ιδεολογίας, δηλαδή, την απόρριψη κάθε προγράμματος, ιδέας, αφάιρησης, ιδανικού ή θεωρίας που τοποθετείται πάνω από τη ζωή και τα άτομα σαν ένα κατασκευάσμα το οποίο πρέπει να υπηρετούν. Την απόρριψη επομένως του Θεού, του Κράτους, του Έθνους, της Φυλής κ.τ.λ. αλλά επίσης του Αναρχισμού, του Πριμιτιβισμού, του Κομμουνισμού, της Ελευθερίας, της Λογικής, του Ατόμου κ.τ.λ.»

Μια ιδεολογία ή ένας θεσμός δεν σημαίνει απαραίτητα ότι τοποθετείται πάνω από τα «άτομα». Πέρα από κάθε εξιδανίκευση και το δήθεν «καθαρό» και «άτρωτο» άτομο στην ουσία

ο κάθε άνθρωπος υποδύεται κάποιους ρόλους, δηλαδή κάθε ιδεολογία ή θεσμός διαπερνά την προσωπικότητα του καθένα ή της καθεμιάς χωρίς να του είναι απαραίτητα βάρος ή να τον καταπιέζει. Το να απορρίψει κάποιος κάθε συστηματοποιημένη σκέψη και ιδεολογία έχει μια βάση, το να απορρίψει κάποιος την ελευθερία σαν έννοια τι νόημα έχει και πως θα μιλήσει για απελευθερωτικό αγώνα και αναρχία;

«Τα όνειρα μας είναι πολύ μεγαλύτερα από τα στενά όρια των πολιτικών σχεδιασμών. Είναι καιρός τώρα να αφήσουμε πίσω μας την αριστερά και να συνεχίσουμε τον κεφάλτο δρόμο μας προς το άγνωστο της εξέγερσης και της δημιουργίας γεμάτων και αυτοπροσδιοριζόμενων ζώων.»

Για να «αφήσουμε πίσω μας την αριστερά» θα πρέπει μεταξύ άλλων να αλλάξουμε τρόπο θέασης του κόσμου, δηλαδή να εγκαταλείψουμε τις πολιτισμένες ιδεολογίες του εγκεντρισμού-ανθρωποκεντρισμού (που εμπειρικλείονται στο αριστερό ή σοσιαλιστικό πρόταγμα) και βέβαια την συμφεροντολογική «κριτική» του πολιτισμού και κάθε εξουσίας.

Κείμενο 5^ο: «Βάρβαρες Σκέψεις: Για μια Επαναστατική Κριτική στον Πολιτισμό»

«Με την εμφάνιση αυτού του θεσμικού πλαισίου, η κοινωνία παύει να είναι ένα δίκτυο σχέσεων ανάμεσα σε άτομα για να ανταποκριθεί στις ανάγκες και τις επιθυμίες τους, και αντ' αυτού γίνεται ένα δίκτυο προκαθορισμένων σχέσεων που στέκει πάνω από τους ανθρώπους και στο οποίο πρέπει να ταιριάζουν.»

Ο συγγραφέας, απ' ό,τι λείει, βλέπει μια κοινωνία χωρίς θεσμικό πλαίσιο (σαν μια συνάθροιση ατόμων), ενώ μια κοινωνία με θεσμικό πλαίσιο την βλέπει να διέπεται από ένα δίκτυο προκαθορισμένων σχέσεων. Οπότε πρέπει να πάμε «πίσω» για να δούμε τι είναι μια κοινωνία και πως δομείται, όπως και τι είναι το άτομο και τι αντιλήψεις υπάρχουν γι' αυτό από διάφορες ιδεολογικές οπτικές ανά τους αιώνες. Και αυτό επειδή κάθε μαζική-οργανωμένη κοινωνία είχε ανέκαθεν θεσμικό πλαίσιο.

«Τι είναι μια ριζοσπαστική κριτική στον πολιτισμό στο βασιλείο των ιδεών»;

Αν ο πολιτισμός είναι ένα δίκτυο θεσμών που ορίζει και κυριαρχεί τις ζωές μας, τότε σ' ένα θεωρητικό επίπεδο, μια ριζοσπαστική κριτική στον πολιτισμό είναι μια εξέταση της φύσης αυτών των θεσμών. Εξετάζει το κράτος, την οικονομία και τα τεχνολογικά συστήματα που αναπτύσσουν για να ελέγχουν τις ζωές μας. Εξετάζει την αυξανόμενη αβεβαιότητα της ύπαρξης μας σε όλα τα επίπεδα. Είναι μια ταξική ανάλυση στοχευμένη στην καταστροφή της κοινωνίας, και έτσι η βάση της είναι πρώτα απ' όλα οι ζωές μας εδώ και τώρα σ' αυτόν τον κόσμο.»

Ο F.F. θέλει να κάνει «κριτική» στον πολιτισμό με ταξικές αναλύσεις, δηλαδή με βάση τον μαρξισμό. Αν την κάνει σωστά αυτή την «κριτική» θα πρέπει να καταλήξει στο ότι η ανάπτυξη

των παραγωγικών μέσων θα οδηγήσει στην κοινωνική απελευθέρωση ή την απελευθέρωση της «τάξης» των εγωιστών;

«Μια επαναστατική κριτική στον πολιτισμό είναι μια κριτική στις κοινωνικές σχέσεις του πολιτισμού. Η εμφάνιση του πολιτισμού είναι στην πραγματικότητα η εμφάνιση του συγκεντρωτισμού και της θεσμοποίησης της εξουσίας και του πλούτου. Αρχίζοντας με τον αποκλεισμό ενός μεγάλου αριθμού ανθρώπων – με την απαλλοτρίωση της ικανότητας τους να δημιουργήσουν τις ζωές τους με τους δικούς τους όρους -, οι σχέσεις κυριαρχίας και εκμετάλλευσης, δηλαδή οι ταξικές σχέσεις, είναι επιβεβλημένες. Με το θεσμό των ταξικών σχέσεων, ξεκινάει ο ταξικός αγώνας. Στην ουσία, αυτός είναι ο αγώνας των αποκλεισμένων να πάρουν πίσω τις ζωές τους και ο αγώνας της άρχουσας τάξης να διατηρήσει την κυριαρχία της.»

Ο πολιτισμός δεν είναι μόνο ένα οικονομικό φαινόμενο. Με βάση την ταξική ανάλυση δεν μπορεί να αμφισβητηθεί ο πολιτισμός σαν σύνολο παρά μόνο μια πτυχή του, οπότε ο F.F. βρίσκεται όντως στα πλαίσια μιας «επαναστατικής κριτικής ενάντια στο πολιτισμό» όχι όμως με σκοπό την καταστροφή του αλλά την επαναστατικοποίησή του και τον εκσυγχρονισμό του.

Ο πολιτισμός δεν αφορά μόνο τις σχέσεις που έχουν οι πολιτισμένοι μέσα στη μαζική κοινωνία αλλά και τις σχέσεις που έχουν με τη Γη και τα πλάσματα που ζουν πάνω της. Με βάση τον εγωκεντρισμό είναι αδύνατο τα γίνουν φανερά οι «διαστάσεις» και η ουσία του πολιτισμού, οπότε και μια ανάλυση που θα προσεγγίζει την πραγματικότητα είναι επίσης αδύνατη, πόσο μάλλον μια «επαναστατική κριτική ενάντια στον πολιτισμό».

Αν ξεκινήσουμε την κριτική μας στον πολιτισμό απ' αυτήν τη βάση, μπορούμε να δούμε ότι ο αγώνας ενάντια στον πολιτισμό είναι στη ρίζα του ένας ταξικός αγώνας και ένας εγωιστικός αγώνας. Η βάση του δε βρίσκεται στην αποκήρυξη, αλλά στο σχέδιο της επανοικειοποίησης - της κλοπής αυτού που μας έχουν πάρει. [...] Έτσι το θέμα είναι να το καταστρέψουμε, όχι για τη «Γη» ή τη «Ζωή» ή την «Άγρια Φύση», αλλά περισσότερο για εμάς, με σκοπό να πειραματιστούμε ελεύθερα με τις αμέτρητες δυνατότητες του να σχετίζουμε και να δημιουργούμε τις ζωές μας χωρίς κυριαρχία οποιουδήποτε είδους, του να εξερευνήσουμε το συλλογικό έργο της ατομικής αυτοπραγμάτωσης. Άρα μια επαναστατική κριτική στον πολιτισμό θα έχει τη βάση της σε μια κομμουνιστική και εγωιστική κριτική του υπάρχοντος – με άλλα λόγια, θα είναι θεμελιωδώς αναρχική.»

Σε αυτό το απόσπασμα ο F.F. επαναεπιβεβαιώνει όσα σχόλια γράφτηκαν και πιο πάνω. Λέει ξεκάθαρα ότι με βάση τον κομμουνισμό, τον εγωισμό και τον ταξικό αγώνα (που γι' αυτόν ταυτίζονται με την αναρχία) θα αντιπαρατεθεί στον πολιτισμό. Επίσης είναι άξιο σχολιασμού το ότι επικαλείται κάποιο «σχέδιο επανοικειοποίησης» ενώ υποτίθεται ότι είναι ενάντια στον «προγραμματισμό» (με βάση ότι γράφει ο ίδιος).

«Μια επαναστατική κριτική στον πολιτισμό απορρέει από την επιθυμία για ένα κόσμο στον οποίο εμείς, τα ανθρώπινα όντα, θα μπορούμε να ζούμε με τους δικούς μας

όρους, δημιουργώντας τις ζωές μας μαζί σαν συνειδητό εν εξελίξει έργο. Δεν χωράει τη μισανθρωπία που βρίσκεται στο επίκεντρο της πολύ βιοκεντρικής ιδεολογίας και κάποιες φορές μολύνει περιβαλλοντικές απόψεις. Και δεν αναγνωρίζει ούτε την πριμιτιβιστική πρακτική ούτε την «εξαγρίωση» σαν πανάκεια για τη βλαπτικότητα του πολιτισμού. Αν και οι πρωτόγονες δεξιότητες μπορεί να είναι χρήσιμες και οι μέθοδοι για τη θεραπεία και την εξάπλωση άγριων τοπίων είναι απαραίτητες, δεν συνιστούν την πρακτική έκφραση μιας επαναστατικής κριτικής στον πολιτισμό.»

Ο πολιτισμός είναι ένα σύστημα το οποίο προσπαθεί να επιβάλει τους δικούς του όρους πάνω στη βιόσφαιρα και την ανθρώπινη φύση. Αυτός είναι ένας βασικός λόγος που δεν είμαστε ελεύθεροι. Μόνο ξεπερνώντας τους διαχωρισμούς μεταξύ ανθρώπου και φύσης θα φτάσουμε σε ελεύθερες συνθήκες. Στην σκέψη μας θα πρέπει να είναι η προάσπιση της ζωή ενός βιότοπου σαν ολότητα και όχι μόνο η ανθρώπινη ζωή, αλλιώς είναι συνεπακόλουθο η δόμηση εξουσιαστικών σχέσεων και η εξόντωση άλλων μορφών ζωής και ανθρώπων. Η εναντίωση στον πολιτισμό με βάση ανθρωποκεντρικά κίνητρα είναι απλά μια αντιφατική και ρεφορμιστική τάση, βολική για τα εγωιστικά συμφέροντα των «επαναστατημένων».

«Το γεγονός είναι ότι δεν μπορούμε να πάμε πίσω. Η Βόρεια Αμερική ακόμα έχει αρκετά μεγάλες εκτάσεις άγριας φύσης, κάποιες από τις οποίες μοιάζουν να είναι ανθρωπίνως βιώσιμες για πολύ μικρούς αριθμούς. Αλλά αυτό πιθανώς δε θα μπορούσε να υποστηρίξει τα εκατοντάδες εκατομμύρια ανθρώπων της ηπείρου.»

Η έννοια του χρόνου είναι κάτι το πολιτισμικά κατασκευασμένο, για τον δυτικό άνθρωπο ο χρόνος πάει πάντα μπροστά και είναι δύσκολο γι' αυτόν να συλλάβει μια κατάσταση δίχως χρόνο. Απλά χωρίς τα ρολόγια δεν θα υπήρχε βιομηχανικό σύστημα, η εργασία όπως την ξέρουμε και ο σύγχρονος πολιτισμός συνολικά.

Το ότι εκατομμύρια άνθρωποι είναι σήμερα εξαρτημένοι από τον πολιτισμό (ενώ οι περισσότεροι άνθρωποι στον πλανήτη δεινοπαθούν από αυτόν, εξοντώνοντας ταυτόχρονα τα άλλα ζώα και τη Γη) δεν θα μας έβαζε σε δεύτερες σκέψεις για το αν θα είμαστε ενάντια σε κάθε εξουσία και στην προοπτική της καταστροφής της.

**Από κείμενα του Renzo Novatore, από το «Προς το Δημιουργικό Τίποτα»,
από ανώνυμη έκδοση στα ελληνικά.**

XII

«Ο νιχιλισμός μας δεν είναι χριστιανικός νιχιλισμός.

Δεν αρνούμαστε τη ζωή.» [...]

«Και γελώντας, στρέφουμε το τόξο της παγανιστικής μας θέλησης για τη διαρκή απόλαυση, τεντωμένο προς την πλήρη ακεραιότητα της ζωής.»

X

«Αλλά οι ιδέες μας είναι η καρδιά της ζωής, αλλά οι σκέψεις μας είναι οι φάροι της ανθρωπότητας.»

XVI

«Μόνο οι μεγάλοι αλήτες της ιδέας μπορούν –και πρέπει- να γίνουν το φωτεινό πνευματικό υπομόχλιο της θυελλώδους επανάστασης, η οποία προχωράει στα σκοτεινά πάνω από τον κόσμο.»

XVI

«Θέλαμε να ανεβούμε εκεί πάνω, όπου κάποτε τα διεισδυτικά μάτια του παγανιστή ποιητή ατένιζαν:

Όπου οι σπουδαίες σκέψεις εγείρονται και στέκονται σαν απαραβίαστες βελανιδιές ανάμεσα στους ανθρώπους, όπου η ομορφιά κατέρχεται, επικαλεσμένη από αγνούς ποιητές και στέκεται γαλήνια ανάμεσα στους ανθρώπους, όπου η αγάπη δημιουργεί ζωή κι ανασαίνει χαρά!»

«Κι εμείς –τα ελεύθερα πνεύματα, οι άθεοι της μοναξιάς, οι δαίμονες της ερήμου δίχως μαρτυρίες- έχουμε ήδη σπρώξει τους εαυτούς μας προς τις πιο ακραίες κορυφές.»

Στο XII ο R.N. διατυπώνει ότι υπάρχει και χριστιανικός μηδενισμός εκτός από τον μηδενισμό του («τους»). Σε διάφορα άλλα σημεία αντιφάσκει αφού εξαίρει τον παγανισμό, ενώ σε άλλα λέει ότι είναι άθεος. Στα αποσπάσματα X, XVI αποτυπώνεται μια λογική πρωτοπορίας και ανωτερότητας κάποιων ανθρώπων έναντι άλλων, που σαν καταθλασμένοι από το χρίσμα της επαναστατικότητας θα σώσουν την ανθρωπότητα.

Από το Κείμενο: «Κραυγή εξέγερσης» του R.N.

«Όμως, εφόσον ο Σωκράτης κι ο Χριστός με τους παράλογους θανάτους τους έπρεπε να υπομείνουν φριχτά βασανιστήρια, δε θα 'ταν επόμενο όλες οι επαναστάσεις που έγιναν στο όνομά τους να είναι εξ' ίσου αιμοσταγείς και παράλογες; Η νίκη του χριστιανισμού επί του αξιοζήλευτου παγανισμού, η εγκατάσταση των δημοκρατιών, οι κατακτήσεις των αυτοκρατοριών, οι φιλελεύθερες, συνταγματικές, ή απόλυτες μοναρχίες και δημοκρατίες – δεν ήταν όλα συνέπειες των χειμάρρων αίματος και του πολέμου και της επανάστασης; - Ο βίαιος παλμός όλων των επαναστάσεων που ξέσπασαν στο όνομα αρχαίων φαντασμάτων για να εγκαθιδρύσουν νέα φαντάσματα...»

Με τον τρόπο που τοποθετείται ο R.N. φανερώνεται ότι σε τελική ανάλυση η έννοια της επανάστασης δεν είναι συνδεδεμένη με την απελευθέρωση, αλλά με την εκμηδένιση μιας εξουσιαστικής κατάστασης και την επανεκκίνηση της με άλλη μορφή. Όμως ο ίδιος επιμένει να εξιδανικεύει παράλληλα την επανάσταση και τους επαναστάτες, μαζί με τον ίδιο του τον εαυτό.

ΤΕΛΟΣ

